

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA**

Evidenčné číslo: 102004/B/2023/36145173621400324

**EKOLOGICKÉ ASPEKTY ROZVOJA
CESTOVNÉHO RUCHU**

Bakalárska práca

2023

Nikola Blahútová

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA**

**EKOLOGICKÉ ASPEKTY ROZVOJA
CESTOVNÉHO RUCHU**

Bakalárska práca

Študijný program: podnikanie v cestovnom ruchu a službách

Študijný odbor: ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: katedra cestovného ruchu

Vedúci záverečnej práce: doc. RNDr. Pavol Plesník, PhD.

Bratislava, 2023

Nikola Blahútová

Čestné prehlásenie

Čestne prehlasujem, že som bakalársku prácu „Ekologické aspekty rozvoja cestovného ruchu“ vypracovala samostatne, pod dohľadom vedúceho záverečnej práce a s použitím uvedených zdrojov, pričom som neporušila autorský zákon.

V Bratislave dňa

.....
Nikola Blahútová

Pod'akovanie

Týmto by som chcela srdečne poďakovať vedúcemu záverečnej práce doc. RNDr. Pavlovi Plesníkovi, PhD. za odborné poradenstvo, konzultácie, priateľský prístup, nasmerovanie a pomoc pri písaní práce a za všetky jeho vedomosti a skúsenosti, ktorými obohatil túto bakalársku prácu.

ABSTRAKT

BLAHÚTOVÁ, Nikola: *Ekologické aspekty rozvoja cestovného ruchu*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; Katedra cestovného ruchu. – Vedúci záverečnej práce: doc. RNDr. Pavol Plesník, PhD. – Bratislava: OF EU, 2023, 54 s.

Záverečná práca je vypracovaná na tému *Ekologické aspekty rozvoja cestovného ruchu*. Cieľom záverečnej práce bolo identifikovať vnímanie súčasného stavu zaťaženia prírodného prostredia Demänovskej doliny v dôsledku rozvoja cestovného ruchu a navrhnúť opatrenia, ktoré pomôžu zmierniť negatívny vplyv masového turizmu. Bakalárska práca bola rozdelená na štyri kapitoly. Obsahuje 6 tabuliek a 12 grafov. V prvej kapitole sme sa venovali problematike udržateľnosti, udržateľného cestovného ruchu a masového turizmu. Zhrnuli sme možnosti v rámci šetrných foriem cestovného ruchu a zamerali sa na cestovný ruch v prírodných, respektíve horských oblastiach. V druhej kapitole sme si zadefinovali hlavný cieľ a čiastkové ciele. Zároveň sme si určili výskumné otázky. V tretej kapitole sme bližšie priblížili skúmaný objekt a vytvorili jeho základnú charakteristiku. Následne sme zhrnuli jednotlivé metódy, ktoré sme v práci využili. V štvrtej kapitole sme zanalyzovali súčasný stav cestovného ruchu v Demänovskej doline. Zhromaždili sme štatistiky týkajúce sa počtu prenocovaní návštevníkov a počtu ubytovacích, ako aj stravovacích zariadení. Vyhodnotili sme dotazníkový prieskum realizovaný medzi obyvateľmi Liptova i domácimi návštevníkmi a spracovali sme odpovede na otázky, ktoré nám poskytol starosta obce Demänovská dolina. Výsledkom riešenia danej problematiky je návrh odporúčaní, ktoré by pomohli zmierniť negatívne vplyvy masového turizmu na prírodné prostredie v Demänovskej doline.

Kľúčové slová: udržateľnosť, udržateľný cestovný ruch, masový turizmus, ekologické aspekty, horské oblasti

ABSTRACT

BLAHÚTOVÁ, Nikola: *Ecological aspects of tourism development*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of Commerce; Department of Tourism. – Thesis supervisor: doc. RNDr. Pavol Plesník, PhD. – Bratislava: OF EU, 2023, 54 p.

The topic of the final thesis is *Ecological aspects of tourism development*. The aim of the final thesis was to identify the perception of the current burden on the natural environment of the Demänovská valley due to the tourism development and to propose solutions, which will help mitigate the negative impact of mass tourism. The bachelor thesis was divided into four chapters and contains 6 tables and 12 graphs. In the first chapter, we addressed the issue of sustainability, sustainable tourism and mass tourism. We summarized the possibilities within gentle forms of tourism and focused on tourism in natural or mountain areas. In the second chapter, we defined the main goal and sub-goals. At the same time, we determined the research questions. In the third chapter, we took a closer look at the investigated object and created its basic characteristics. Subsequently, we summarized the individual methods that we used in the work. In the fourth chapter, we analyzed the current state of tourism in Demänovská dolina. We have collected statistics regarding the number of overnight stays of visitors and the number of accommodation and catering establishments. We evaluated a questionnaire survey conducted among residents of Liptov region as well as domestic visitors and processed the answers to the questions given by the mayor of Demänovská dolina. The result of the thesis is a proposal of recommendations that would help mitigate the negative effects of mass tourism on the natural environment in Demänovská valley.

Key words: sustainability, sustainable tourism, mass tourism, ecological aspects, mountain areas

OBSAH

Úvod	10
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí.....	11
1.1 Vymedzenie pojmov udržateľnosť a trvalo udržateľný rozvoj	11
1.1.1 Udržateľnosť prírodného prostredia	12
1.2 Udržateľný cestovný ruch	13
1.2.1 Masový turizmus	14
1.2.2 Šetrné formy cestovného ruchu.....	16
1.3 Vplyv cestovného ruchu na biosféru.....	18
1.3.1 Horské oblasti	21
2 Cieľ práce	23
3 Metodika práce a metódy skúmania	24
3.1 Charakteristika objektu skúmania	24
3.2 Metodika práce.....	25
3.3 Použité metódy vyhodnotenia a interpretácie výsledkov	26
4 Výsledky práce a diskusia	28
4.1 Analýza návštevnosti , počtu ubytovacích a stravovacích zariadení v Demänovskej doline	28
4.2 Výsledky dotazníkového prieskumu	30
4.3 Rozhovor so starostom obce Demänovská dolina	39
4.4 Návrh opatrení na zmiernenie vplyvu masového turizmu v Demänovskej doline	43
Záver	46
Zoznam použitej literatúry	48
Prílohy.....	54

ZOZNAM TABULIEK A GRAFOV

Tabuľky:

Tabuľka 1: Návštevnosť národných parkov v tis.....	19
Tabuľka 2: Vývoj počtu prenocovaní návštevníkov v katastri obce Demänovská dolina počas rokov 2017 - 2022.....	28
Tabuľka 3: Vývoj počtu ubytovacích zariadení k dispozícii v katastri obce Demänovská dolina počas rokov 2017 - 2022.....	29
Tabuľka 4: Aktuálny počet stravovacích zariadení v Demänovskej doline	30
Tabuľka 5: Pohlavie respondentov	31
Tabuľka 6: Pozitíva a negatíva cestovného ruchu v Demänovskej doline	39

Grafy:

Graf 1: Vývoj počtu prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v krajoch počas rokov 2016-2020.....	15
Graf 2: Vývoj podielu dĺžky eróziou postihnutých turistických značených chodníkov z ich celkovej dĺžky v rámci národných parkov počas rokov 2010-2020 (v %)	20
Graf 3: Vývoj podielu eróziou postihnutých cyklotrás z ich celkovej dĺžky v rámci národných parkov počas rokov 2010-2020 (v %).....	21
Graf 4: Bázický index vývoja počtu prenocovaní návštevníkov v katastri obce Demänovská dolina počas rokov 2017 - 2022.....	28
Graf 5: Bázický index vývoja počtu ubytovacích zariadení k dispozícii v katastri obce Demänovská dolina počas rokov 2017 - 2022.....	29
Graf 6: Veková štruktúra respondentov	31
Graf 7: Vplyv masového turizmu na prírodné atraktivity	32
Graf 8: Hromadná doprava v Demänovskej doline	34
Graf 9: Osobná automobilová doprava v Demänovskej doline.....	35
Graf 10: Vybavenosť Demänovskej doliny ako destinácie cestovného ruchu	36
Graf 11: Stupeň zastavanosti Demänovskej doliny	37
Graf 12: Vplyv cestovného ruchu na kvalitu života lokálneho obyvateľstva.....	38

Úvod

Cestovný ruch patrí medzi najprosperujúcejšie a najdynamickejšie hospodárske odvetvia. Svojimi aktivitami zasahuje do rôznych iných oblastí, a preto sa vyznačuje vysokou mierou komplexnosti a diverzifikácie. V niektorých krajinách sa toto odvetvie významne podieľa taktiež na tvorbe HDP, pričom predstavuje dôležitú časť jej príjmov. S rozvojom turizmu však prichádzajú okrem pozitívnych aj isté negatívne aspekty, ktoré ovplyvňujú zdravie a udržateľnosť krajiny. Mnohé oblasti či destinácie sú natoľko obľúbené a populárne, že sa z nich stali miesta masového turizmu.

Ekologické aspekty rozvoja cestovného ruchu predstavujú veľmi aktuálnu tému nielen na Slovensku, ale po celom svete. S modernizáciou dopravy a pokrokom v oblasti technológií sa cestovanie stalo pre všetkých oveľa dostupnejšie a destinácií, ktoré sa tešia enormnému záujmu zo strany turistov je čoraz viac. Jedným z takých miest je aj región Liptov, z ktorého pochádzam. Práve to je dôvod, prečo som sa rozhodla venovať danej problematike. Osobne som svedkom toho, ako rozvoj cestovného ruchu v mojom okolí značne napreduje a návštevnosť v regióne je stále vyššia a vyššia. Zároveň si uvedomujem aj následky a riziká, ktoré rozvoj so sebou prináša, najmä v súvislosti so záťažou životného prostredia.

Bakalárska práca sa zameriava predovšetkým na súčasný stav a podmienky rozvoja cestovného ruchu v jednej z najnavštevovanejších dolín Slovenska, v Demänovskej doline. Osobné skúsenosti a poznatky získané z rôznych odborných publikácií tvoria dôležitý základ pre posúdenie problematiky a následné stanovenie možností riešenia nežiadúcich okolností v oblasti s piatym stupňom ochrany. Vďaka svojej komplexnosti a zapojeniu širokej verejnosti predstavuje práca reálny obraz o aktuálnej situácii a môže byť prínosom pri nastavovaní smerovania rozvoja cestovného ruchu v budúcnosti.

Je potrebné si uvedomiť, že rozvoj cestovného ruchu sa netýka len turistov, ale vo veľkej miere ovplyvňuje aj životné podmienky lokálneho obyvateľstva. Na jednej strane môže priniesť obyvateľom množstvo výhod v podobe zlepšenia vybavenia a infraštruktúry, na druhej strane existuje hrozba rôznych foriem znečistenia prostredia, čoho je príkladom práve Demänovská dolina.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

1.1 Vymedzenie pojmov udržateľnosť a trvalo udržateľný rozvoj

Trvalo udržateľný rozvoj, resp. udržateľnosť ako taká, sa už od nepamäti stávali pomerne často diskutovanou témou. Určitá forma udržateľného správania sa pravdepodobne vyskytovala už v starovekých civilizáciách, akými boli Grécko, Rím či Egypt, čo značí, že sa jedná o rozsiahlu problematiku s dlhou históriou. Ak sa však zameriame na udržateľnosť z hľadiska ochrany prírodného prostredia, zistíme, že tá sa dostala do povedomia až o niečo neskôr, a to približne v polovici 19. storočia (Moldan, 2003).

Teoretické vymedzenie pojmov „trvalo udržateľný rozvoj“ alebo „udržateľnosť“ sa vyvíjalo spolu s plynúcimi dekadami či storočiami. V novších zdrojoch sa dokonca slovo „trvalo“ úplne vypúšťa a používa sa len pojem „udržateľný rozvoj“. Vzhľadom na obsiahlosť danej problematiky existuje široká škála definícií, s ktorými sa stretávame u rôznych autorov.

Stephen Morse (2010) vo svojej publikácii datuje prvé zmienky o udržateľnosti v druhej polovici 20. storočia, ktoré boli vyvolané predovšetkým narastajúcim problémom s preľudnenosťou a následnými klimatickými zmenami. Tvrdí, že udržateľnosť sa nespája len s budúcnosťou, ale svoje opodstatnenie má aj v prítomnosti a v minulosti. V prítomnosti, pretože snahy na zachovanie prežiteľných podmienok pre našich potomkov musia byť uskutočňované už dnes. V minulosti, pretože o princípoch udržateľnosti sa môžeme vo veľkej miere učiť od našich predkov.

Na medzinárodnej úrovni sa danou problematikou zaoberala taktiež Naida Ademović (2018), ktorá podobne ako mnohí iní odborníci prezentovala tri aspekty udržateľného rozvoja, a to ekonomický, environmentálny a sociálny. Vo svojej publikácii zdôraznila fakt, že jednotlivé spomenuté prvky sú rovnako dôležité, majú rovnakú váhu a zároveň sú navzájom poprepájané. Dosiahnutie vytýčeného cieľa akým je práve udržateľnosť a harmónia všetkých troch aspektov nie je vôbec jednoduché. Ide o komplikovaný proces, pri ktorom je potrebné uvedoméle udržateľné myslenie.

V podmienkach Slovenskej republiky je trvalo udržateľný rozvoj definovaný v § 6 zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí ako „rozvoj, ktorý súčasným i budúcim generáciám zachováva možnosť uspokojovať ich základné životné potreby a pritom neznižuje rozmanitosť prírody a zachováva prirodzené funkcie ekosystémov“.

1.1.1 Udržateľnosť prírodného prostredia

Environmentálna resp. ekologická udržateľnosť predstavuje jeden z troch základných pilierov trvalo udržateľného rozvoja. Mnohí odborníci v oblasti environmentalistiky a udržateľného rozvoja sa stotožňujú s myšlienkou, že environmentálna a ekologická udržateľnosť sú vo svojej podstate synonymá. Obidva výrazy poukazujú na udržateľnosť prírodného prostredia, ktorá sa spája so zachovaním zdravého a rôznorodého ekosystému. Za účelom dosiahnutia požadovaného stavu je v prvom rade nevyhnuté zameranie sa na udržanie biodiverzity a prírodného kapitálu (Temple et al., 2015). Environmentálny pilier sa ďalej zaoberá tematikami ako spotreba energie, využívanie pôdy a vody, doprava či produkcia odpadu (Gajdošíková, 2020).

Ekologická stopa

S udržateľnosťou prírodného prostredia úzko súvisí pojem ekologická stopa. V posledných dekádach sa tento indikátor dostáva čoraz viac do popredia vzhľadom na zhoršujúcu sa klimatickú situáciu. Z teoretického hľadiska je ekologická stopa definovaná ako množstvo využiteľnej pôdy a vody, ktoré môžu slúžiť ako obnoviteľné zdroje a absorbovať resp. recyklovať odpady (Temple et al., 2015). Inými slovami koncept ekologickej stopy reprezentuje možnosti prírodného ekosystému v súvislosti s uspokojovaním ľudských potrieb. Hlavným cieľom daného indikátora je vyčíslieť objem a rozsah prírodného kapitálu, ktorý ako ľudstvo využívame a porovnať ho s objemom, ktorý bol vyprodukovaný. Respektíve či nespotrebovávame viac ako je pre prírodu únosné (Syróvátka, 2007).

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky vo svojej publikácii s názvom „*Zelenšie Slovensko: Stratégia environmentálnej politiky do roku 2030*“ (2019) uvádza, že ekonomika Slovenskej republiky využíva a spotrebúva viac zdrojov ako je jej prírodná kapacita. S tým sa spája aj fakt, že ekologická stopa Slovenska sa stále drží v pomerne negatívnych číslach. Môžeme však konštatovať, že v porovnaní s ostatnými krajinami OECD (Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj) sú naše požiadavky na zdroje o niečo nižšie.

Environmentálna únosnosť

Environmentálna únosnosť priamo nadväzuje na indikátor ekologickej stopy. Potvrdzuje to aj znenie jej definície. Hartvigsen (2017) determinuje environmentálnu

únosnosť ako schopnosť prírodného prostredia poskytnúť zdroje potrebné na udržanie ľudského života. Výpočet kapacity obyvateľstva, ktoré môže naša planéta uspokojiť sa pritom relatívne diferencuje. Niektorí špecialisti zastávajú názor, že environmentálna únosnosť Zeme je konečná a bola už dávno prekročená. Iní naopak tvrdia, že kapacita nášho ekosystému má ešte isté rezervy. Všetko závisí od efektivity, akou budú jednotlivé zdroje využívané a od rozvoja vedy a výskumu (Geores, 2001).

1.2 Udržateľný cestovný ruch

V súčasnosti môžeme považovať odvetvie cestovného ruchu za veľmi dynamické. Vplyv na to má predovšetkým rastúca životná úroveň obyvateľov. Spoznávanie doteraz nepreskúmaných a pre človeka tajuplných destinácií naberá na popularite a stáva sa lákadlom pre mnohých cestovateľov. Častokrát sa jedná o chudobnejšie a menej rozvinuté miesta, ktoré sa nezaujímajú o ochranu prírodného bohatstva. Taktiež nie všetci účastníci cestovného ruchu cítia zodpovednosť voči životnému prostrediu. Podobné postoje sú označované ako „neudržateľné správanie“. Opakom neudržateľného správania je zodpovedné a uvedomelé správanie na podporu ochrany prírody. Takéto správanie je typické pre tzv. zelených turistov. Ide o typ turistov, ktorí preferujú len také aktivity, ktoré sú v súlade s udržateľnosťou (Závodná, 2015).

Avšak nielen turisti môžu prispieť k udržateľnému rozvoju cestovného ruchu. Druhou veľkou skupinou, zainteresovanou v celom procese, sú poskytovatelia v oblasti cestovného ruchu, ktorí majú k dispozícii nástroj zvaný „green management“. Green management predstavuje súbor postupov, ktoré vedú k obmedzovaniu a znižovaniu spotreby energií (vody, elektriny), chemických prípravkov, ako aj k separácii a recyklácii odpadu. Tento typ manažmentu zvykne byť uplatňovaný v rôznych hoteloch a hotelových reťazcoch, ktoré sa snažia byť zodpovedné voči životnému prostrediu (Pásková - Zelenka, 2018).

Koncepcia trvalo udržateľného rozvoja cestovného ruchu je podľa UNWTO (2022) aplikovateľná v prípade všetkých foriem cestovného ruchu ako aj vo všetkých destináciách. Medzi hlavné aspekty a ciele koncepcie patria:

- optimálne využívanie prírodných zdrojov, zachovávanie ekologických procesov a ochrana prírodného dedičstva,
- rešpektovanie sociokultúrnej jedinečnosti hostiteľských komunít, ochrana kultúrneho dedičstva a vzájomná akceptácia rôznych kultúr,

- zabezpečenie dlhotrvajúcich a funkčných ekonomických operácií a zároveň poskytovanie výhod všetkým zainteresovaným.

V rámci Slovenskej republiky bola ako odpoveď na článok 6 Dohovoru o biologickej diverzite v roku 1998 Ministerstvom životného prostredia Slovenskej republiky publikovaná Národná stratégia ochrany biodiverzity na Slovensku, ktorej 11. cieľ sa týkal podpory koncepcie ekologicky vhodného a trvalo udržateľného turistického podnikania. Postupy ako daný cieľ dosiahnuť sa týkali:

- prípravy národných a miestnych plánov rozvoja turistiky s dôrazom na únosnosť prostredia,
- spracovania a realizácie národnej koncepcie trvalo udržateľného rozvoja,
- zavedenia takých foriem cestovného ruchu, ktoré budú dbať na ochranu biodiverzity,
- posilnenia opatrení na reguláciu návštevnosti s prihliadaním na únosnosť prostredia,
- obmedzenia rozvoja veľkých turistických centier,
- podpory rozvoja menších destinácií a odbornej sprievodcovskej turistiky.

V súvislosti s faktom, že počas stanoveného obdobia (do roku 2010) nedošlo k naplneniu všetkých cieľov, bola v roku 2014 schválená Aktualizovaná národná stratégia ochrany biodiverzity do roku 2020, ktorá dopĺňa pôvodnú stratégiu o oblasti akými sú zelená infraštruktúra, reakcia na nové ohrozenia a trendy v spojitosti s biodiverzitou a zaradenie ochrany biodiverzity a starostlivosti o chránené územia medzi priority pri plánovaní nástrojov financovania z európskych fondov.

1.2.1 Masový turizmus

Ako je už zrejmé z predchádzajúcich strán, snahy o podporu udržateľnosti cestovného ruchu existujú na všetkých úrovniach či už na celosvetovej, európskej alebo na úrovni Slovenskej republiky. Na mnohých miestach už však cestovný ruch prerástol do takých rozmerov a nadobudol také čísla, že akékoľvek presadzovanie udržateľnosti je veľmi zložité a rozvoj cestovného ruchu v daných destináciách predstavuje vážny problém pre životné prostredie.

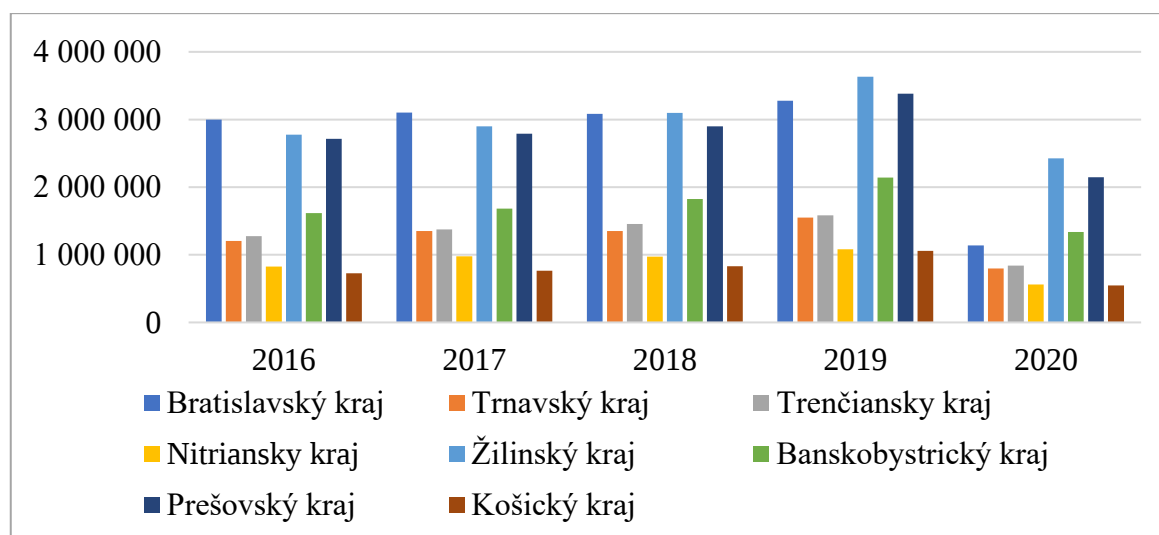
S nadmernou návštevou určitého územia, ktorej primárny cieľ by sme mohli zaradiť do cestovného ruchu, sa spája pojem „masový turizmus“. Masový turizmus je označovaný

ako pohyb za účelom rekreácie a relaxu, pričom veľké kvantum turistov za spomínaným účelom navštevuje obľúbené a populárne dovolenkové destinácie. Je to fenomén, pre ktorý je typické využívanie štandardizovaného produktu a masová spotreba (Naumov - Green, 2016).

Z hľadiska vplyvu masového turizmu na našu planétu a spoločnosť môžeme hovoriť o pozitívnom, ale aj o negatívnom vplyve. Dobrým príkladom pre porovnanie je Indonézia. Indonézia, súostrovie nachádzajúce sa v juhovýchodnej Ázii, je destinácia známa na medzinárodnej úrovni. Cestovný ruch tu predstavuje dôležitý príjem a je základom pre rôzne druhy biznisov v krajine. Okrem iného prispieva aj k rozvoju infraštruktúry a tvorbe pracovných miest. Na druhej strane má však negatívny vplyv na prírodné prostredie. Potreba rozširovania turistických rezortov, spotreba paliva, energie, zvýšené množstvo odpadov, to všetko vedie k poškodzovaniu miestnej fauny a flóry a k znečisťovaniu životného prostredia (Lee - Syah, 2018).

Aj na Slovensku môžeme pozorovať vplyv masového turizmu. Na základe Štatistickej ročenky regiónov Slovenska, ktorú vypracoval Štatistický úrad SR, môžeme konštatovať, že najatraktívnejšie a najvyhľadávanejšie destinácie sa nachádzajú v Žilinskom, Prešovskom a Bratislavskom kraji, čo potvrdzuje aj nasledujúci graf.

Graf 1: Vývoj počtu prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v krajoch počas rokov 2016-2020

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Štatistického úradu SR

V grafe č. 1 je znázornený vývoj počtu prenocovaní návštevníkov v jednotlivých krajoch počas rokov 2016 – 2020. Žilinský kraj sa od roku 2018 drží na najvyššej priečke.

Predpokladáme, že dôvodom dominancie Žilinského kraja v odvetví cestovného ruchu je rozmanité prírodné prostredie, rôznorodá fauna a flóra a množstvo prírodných ako aj kultúrnych či iných atraktivít, ktoré poskytujú vhodné podmienky pre turistov a predstavujú pre nich lákadlo počas letných aj zimných mesiacov.

1.2.2 Šetrné formy cestovného ruchu

Ako už bolo spomenuté, turizmus nemá len negatívny, ale vo veľkej miere aj pozitívny vplyv na rozvoj krajiny či regiónu, v ktorom sa uskutočňuje. Aby však cestovný ruch nemal katastrofálne dopady na okolité životné prostredie a aby bol rozvoj cestovného ruchu v súlade s ochranou prírody, je potrebné potláčanie masového turizmu a snaha o nájdenie prijateľných alternatív. V súvislosti s touto požiadavkou existujú tzv. šetrné formy cestovného ruchu. Ide o formy, ktoré sú ekonomicky, sociálne a environmentálne udržateľné (Pásková – Zelenka, 2018).

Existuje viacero foriem cestovného ruchu, ktoré sú označované ako šetrné voči životnému prostrediu.

Ekoturizmus

Podľa TIES (The International Ecotourism Society, 2019) je ekoturizmus definovaný ako zodpovedné cestovanie za účelom spoznávania prírody, ktoré zároveň zachováva životné prostredie a zlepšuje blahobyt lokálnych obyvateľov. Medzi najdôležitejšie princípy ekoturizmu sa zaraďuje:

- minimalizácia fyzických, sociálnych a psychických vplyvov,
- tvorba povedomia a vzbudzovanie rešpektu voči prírode a kultúre,
- snaha o pozitívne vnímanie turizmu návštevníkmi aj miestnymi obyvateľmi
- získanie finančných prostriedkov na ochranu životného prostredia ako aj pre lokálnych ľudí a súkromný sektor,
- vzbudenie záujmu u návštevníkov o celkové prostredie destinácie,
- tvorba a využívanie udržateľných zariadení,
- porozumenie domorodým obyvateľom a uchovávanie ich práv.

Geoturizmus

Dowling a Newsome vo svojej publikácii „*Geotourism*“ (2005) rozdeľujú pojem „geoturizmus“ na dve časti – „geo“ a „turizmus“. „Geo“ sa týka geológie a geomorfológie

a taktiež zahŕňa prírodné zdroje krajiny, horniny a nerasty, pričom kladie dôraz na procesy, ktoré tieto prvky vytvárajú. Druhá časť pojmu predstavuje navštevovanie geografických lokalít, pasívnu rekreáciu či istú formu učenia.

Inými slovami ide o zoznamovanie sa turistov s rôznymi formami vývoja Zeme a vývoja konkrétnych území ako napríklad krasových oblastí, jaskýň, skalných miest, kráterov a podobne. Takéto spoznávanie sa môže odohrávať cez aktívne zapojenie návštevníka a odborný výklad alebo jednoducho prostredníctvom študovania informačných tabúl. Miesta, kde sa daný typ cestovného ruchu uskutočňuje, sa nazývajú „geoparky“ (Závodná, 2015).

Agroturizmus

Agroturizmus sa ako jedna z foriem cestovného ruchu orientuje na vytvorenie špecifického zážitku pre návštevníkov. Ide o voľnočasové aktivity zastrešované farmármi a rôznymi pestovateľmi, ktorí poskytujú turistom možnosť vyskúšať si život a práce či na farme alebo vo všeobecnosti na vidieku. Medzi základné znaky agroturistiky patrí, že turisti sú ubytovaní priamo u majiteľov, zvyky a tradície farmárov sú zachovávané, návštevníci sa nachádzajú v pokojnom prostredí v prírode, ďaleko od masy ľudí (Lópeza a Garcie, 2006). S agroturizmom sa spája aj pojem ekoagroturizmus. Ide o istý druh agroturistiky, ktorého kritériom je ekologicky fungujúca farma, ktorá produkuje bioprodukty a kde zvieratá majú dostatok miesta na prirodzený vývin (Závodná, 2015).

Dobrovoľnícky turizmus

Dobrovoľnícky cestovný ruch v sebe okrem cestovania a objavovania nových destinácií zahŕňa aj pomoc miestnej komunite. Môže to byť akákoľvek aktivita, ktorá predstavuje všeobecný prospech pre lokalitu. Väčšinou sa pomoc týka sociálnych a environmentálnych problémov v krajinách tretieho sveta alebo ide o pomoc v oblastiach, ktoré boli zasiahnuté rozličnými prírodnými katastrofami (Pásková – Zelenka, 2018).

Domorodý turizmus

Domorodé obyvateľstvo je už dlhšiu dobu vnímané ako turistická atrakcia. Pre mnohých cestovateľov je fascinujúce sledovať tradičný spôsob života typický pre určitú skupinu, národ či rasu, ich každodenné zvyky a obyčaje. Spočiatku pritom mali ľudia, ktorých sa to najviac týkalo, len minimálnu kontrolu nad aktivitami a takmer žiadny profit.

Avšak v posledných rokoch sa postavenie domorodých obyvateľov posilnilo, a tí sa začali aktívnejšie angažovať v ekonomike cestovného ruchu (Hinch – Butler, 2009).

Virtuálny turizmus

Jeden z najnovších a najinovatívnejších foriem cestovného ruchu je práve virtuálny turizmus. Virtuálny turizmus funguje ako alternatíva k tradičnej fyzickej turistike, pričom poskytuje uveriteľný obraz o skutočných destináciách. Technológie virtuálnej reality otvárajú nové možnosti v odvetví cestovného ruchu a prinášajú spotrebiteľom neopakovateľné zážitky častokrát z pohodlia domova. Najmä v období pandémie zažil virtuálny turizmus veľký rozmach, keďže vycestovanie mimo hranice krajín bolo takmer nemožné (Verma et al., 2022).

1.3 Vplyv cestovného ruchu na biosféru

Sabolová vo svojom príspevku v periodiku Folia Geographica 21 (2013) uvádza, že ak účastníci cestovného ruchu, či už na strane ponuky alebo na strane dopytu, neakceptujú potrebu udržateľného správania a nevyvíjajú žiadne kroky na zachovanie a ochranu prostredia ako celku, môže to mať fatálne následky pre budúce generácie.

Z environmentálneho hľadiska môže dôjsť ku:

- preťaženiu infraštruktúry,
- zvýšeniu znečistenia prírody,
- nadmernému využívaniu prírodných zdrojov,
- nárastu emisie pevných látok,
- iným ekologickým dopadom.

Medzi najzávažnejšie dopady turizmu na prírodné zložky sa radia emisie. Pod emisie produkované cestovným ruchom sa podpisuje predovšetkým cestná a letecká doprava, zábavné podniky, nočné lyžovanie a zariadenia operujúce v oblasti cestovného ruchu vo všeobecnosti. Spomínané faktory taktiež prispievajú k tvorbe skleníkových plynov a k nadmernému odlesňovaniu, čo vedie k vážnemu problému akým je globálne otepľovanie (Pásková, 2012).

Plesník v publikácii s názvom „*Vplyv cestovného ruchu na biosféru*“ (2010) hovorí o nutnosti identifikovania troch zásadných oblastí, aby mohla byť prevedená dôkladná analýza vplyvov turizmu na biosféru, a to oblasti dopravy v rámci cestovného ruchu,

dopadov individuálneho cestovného ruchu na prírodné prostredie a miery návštevnosti destinácie.

Najnavštevovanejšie destinácie sú najviac ohrozené. Avšak v prípade miest sa nejdená až o tak viditeľné škody ako u prírodných destinácií, keďže mestá sú vo veľkej miere poznačené aj inými aktivitami a natoľko zastavané, že cestovný ruch má už len minimálne vplyvy. Z pohľadu životného prostredia najviac trpia územia národných parkov a iných prírodných oblastí (Gajdoš, 2013).

Tabuľka 1: Návštevnosť národných parkov v tis.

Národný park	Celková návštevnosť
Tatranský národný park	4 000
Národný park Nízke Tatry	565 - 2 000
Slovenský raj	600
Malá Fatra	do 500
Pieniny	135 +
Veľká Fatra	100 +
Slovenský kras	85
Muránska planina	20
Poloniny	20

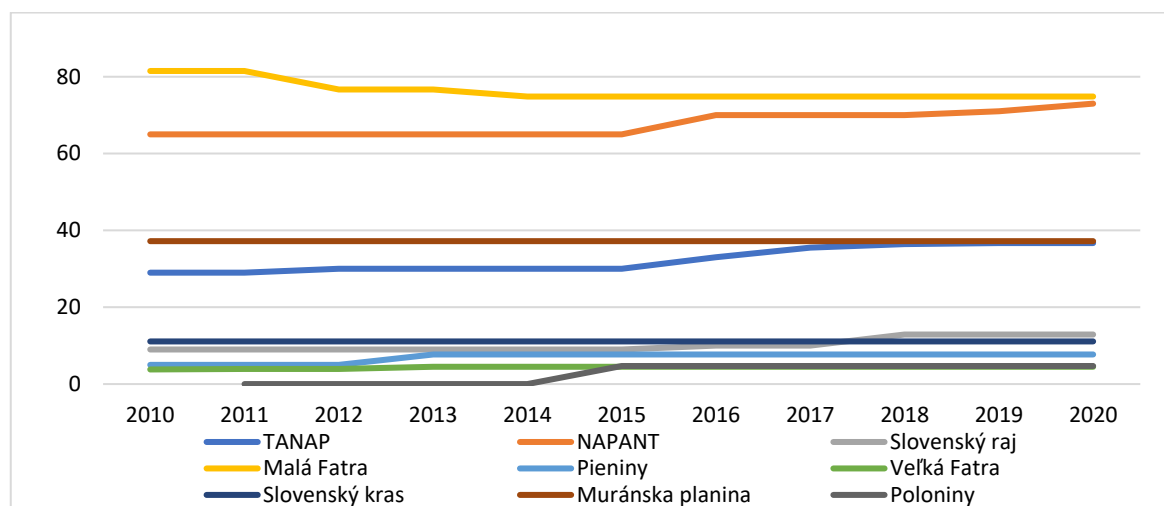
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Inštitútu environmentálnej politiky MŽP SR

Z materiálu Inštitútu environmentálnej politiky s názvom *Národné parky pre 21. storočie* (2022) vyplýva, že návštevnosť slovenských národných parkov sa pohybuje okolo 5.5 – 8 miliónov turistov ročne. Samozrejme počty pre jednotlivé parky sa značne líšia. Najviac navštevované a cestovným ruchom ovplyvňované sú Tatranský národný park a Národný park Nízke Tatry. Návštevnosť TANAP-u tvorí takmer polovicu celkovej návštevnosti a to 4 milióny turistov, pričom v špičke dosahuje denná návštevnosť až 25 tisíc ľudí. NAPANT navštívi ročne približne 565 tisíc až 2 milióny turistov. Ďalej nasleduje Slovenský raj so 600 tisíc turistami a Malá Fatra s návštevnosťou do 500 tisíc turistov.

System dopravy je jednou z najdôležitejších podmienok pre rozvoj cestovného ruchu. Aby do destinácie prichádzalo čo najviac turistov, je potrebné zabezpečenie dobrej dostupnosti, a to pomocou výstavby ciest, železníc a letísk. Avšak každá z vymenovaných druhov dopravy má istým spôsobom nepriaznivé účinky na životné prostredie. Napríklad autá, ktoré sú najbežnejším spôsobom dopravy, produkujú plynne a kvapalné odpady, čo spôsobuje znečistenie ovzdušia ako aj narušenie a poškodenie vegetácie (Plesník, 2010).

V súvislosti s individuálnym cestovným ruchom sa spomína napríklad budovanie súkromných chát v lone prírody, kedy vlastníci za účelom estetickú úpravu okolia vysádzajú dreviny, ktoré narúšajú pôvodné zloženie porastov. Prípadne ide o mechanické porušenie zemskej pokrývky pešími turistami a bicyklistami, čo môže viesť až k erózii pôdy. Nehovoriac o odhadzovaní odpadkov mimo miest na to určených (Plesník, 2010).

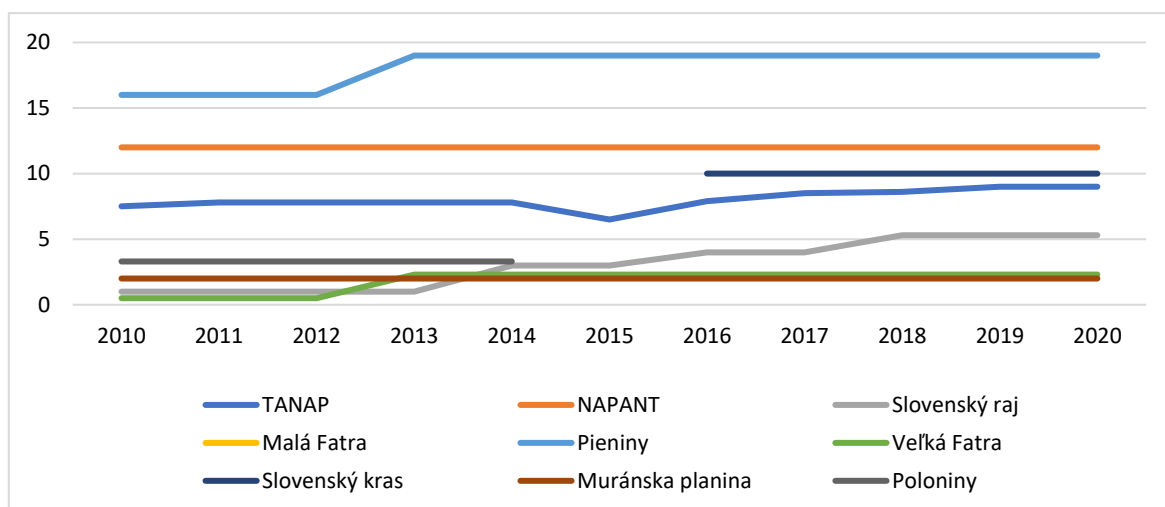
Graf 2: Vývoj podielu dĺžky eróziou postihnutých turistických značených chodníkov z ich celkovej dĺžky v rámci národných parkov počas rokov 2010-2020 (v %)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Enviroportálu Ministerstva životného prostredia SR

V grafe č.2 je znázornený vývoj podielu dĺžky eróziou postihnutých turistických značených chodníkov z ich celkovej dĺžky v rámci jednotlivých národných parkov. Najväčší problém s eróziou má Národný park Malá Fatra, kde od roku 2014 až do roku 2020 bolo zaznamenaných až 74,85% postihnutých chodníkov. Oproti minulým rokom ide však o mierny pokles. V prípade ostatných parkov bol počas sledovaného obdobia zaznamenaný buď mierny nárast alebo stabilizácia. Nadpolovičná väčšina chodníkov je poškodených aj v Národnom parku Nízke Tatry a to 73% za rok 2020. Poškodenosť v rámci všetkých ostatných parkov sa pohybuje pod hranicou 40%, pričom najmenší problém s eróziou má Národný park Veľká Fatra.

Graf 3: Vývoj podielu eróziou postihnutých cyklotrás z ich celkovej dĺžky v rámci národných parkov počas rokov 2010-2020 (v %)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Enviroportálu Ministerstva životného prostredia SR

Graf č. 3 zachytáva vývoj podielu dĺžky eróziou postihnutých cyklotrás z ich celkovej dĺžky taktiež v rámci jednotlivých národných parkov počas rokov 2016-2020. V prvom rade je potrebné uviesť, že v rámci daného pozorovania absentuje niekoľko údajov. Údaje za Národný park Malá Fatra absentujú úplne, za Národný park Poloniny sú údaje dostupné len po rok 2014 a naopak za Národný park Slovenský kras sú údaje dostupné až od roku 2016. Najviac postihnutým sa javí Pieninský národný park, kde za rok 2020 poškodenie dosahuje až 19%. Toto poškodenie je stabilné už od roku 2013. Nasledovaný je Národným parkom Nízke Tatry, kde sa počas celého sledovaného obdobia poškodenie nezmenilo a ostalo na hranici 12%. Tretím parkom s najpostihnutejšími cyklotrasami je Národný park Slovenský kras, ktorý dosahuje od roku 2016 až po rok 2020 10%. Hodnoty všetkých ostatných parkov sa držia pod úrovňou 10%.

1.3.1 Horské oblasti

Za horský cestovný ruch sa podľa UNWTO (2022) označuje akákoľvek turistická činnosť, ktorá sa uskutočňuje vo vymedzenom geografickom priestore na horách alebo kopcoch s typickými vlastnosťami akými sú špecifická topografia, klíma, biodiverzita. Horský cestovný ruch zahŕňa taktiež širokú škálu outdoorových voľnočasových a športových aktivít.

Horské prostredie je považované za veľmi obľúbenú turistickú destináciu vo svete, hneď po prímorskom cestovnom ruchu. Horský turizmus predstavuje približne 15% z celosvetového cestovného ruchu a je schopný generovať od 70 do 90 miliárd amerických

dolárov. Okrem toho pohoria pokrývajú asi 24% územia zemského povrchu (Duglio et al., 2019).

Horské oblasti sú v spojitosti s cestovným ruchom vnímané ako dôležitý faktor ekonomického rastu. Nielenže vystupujú ako zdroj príjmov, ale taktiež prispievajú k tvorbe pracovných miest a pridanej hodnoty. Všetky spomínané pozitíva však zatieňuje environmentálna stránka. Najväčšie problémy v horských strediskách spôsobuje doprava, husté premávky, nadmerné budovanie hotelov, apartmánov a pohostinských zariadení, nadpriemerne vysoká výstavba horských dopravných zariadení, ciest a parkovísk či iná stavebná činnosť. S tým sa spájajú nepriaznivé zásahy do prírodného prostredia ako odlesňovanie a celková premena územia za účelom budovania zjazdových lyžiarskych tratí. Následkom spomínaných aktivít je znižovanie hornej hranice lesa, erózia, zosuv pôdy a zvyšovanie lavínového nebezpečenstva. Jeden z ďalších a nemenej dôležitých problémov predstavuje znečisťovanie vôd. Bohatá snehová nádielka aká bola zvyčajná v minulosti je dnes už len výnimočným stavom, a preto sú lyžiarske strediská nútené zjazdovky umelo zasnežovať. Aby technický sneh odolal vyšším teplotám, pridávajú sa do vody chemické látky, ktoré v konečnom dôsledku kontaminujú pôdu, vodu aj ovzdušie (Gajdošíková, 2020).

2 Cieľ práce

Hlavným cieľom bakalárskej práce je identifikovať vnímanie súčasného stavu zaťaženia prírodného prostredia Demänovskej doliny v dôsledku rozvoja cestovného ruchu a navrhnúť opatrenia, ktoré pomôžu zmierniť negatívny vplyv masového turizmu.

Pre účely dosiahnutia zvoleného cieľa sme si stanovili nasledujúce parciálne ciele, ktoré sme orientovali ako na teoretickú, tak aj na praktickú časť práce:

- Charakterizovať udržateľný rozvoj so zameraním na jeho ekologickú zložku.
- Objasniť problematiku masového turizmu, jeho vplyv na prírodné prostredie a vymedziť šetrné formy cestovného ruchu.
- Zhromaždiť a analyzovať informácie týkajúce sa počtu ubytovacích/stravovacích zariadení a počtu prenocovaní návštevníkov v katastri obce Demänovská dolina.
- S pomocou štandardizovaného dotazníka zrealizovať prieskum názorov obyvateľov Liptova a domácich návštevníkov na momentálnu situáciu spojenú s cestovným ruchom v doline a taktiež na budúce smerovanie krokov v rámci rozvoja turizmu.
- Vyhodnotiť postavenie a vplyv obce a obecného zastupiteľstva v súvislosti s aktivitami týkajúcimi sa rozvoja cestovného ruchu ako aj identifikovať pozitívne či negatívne vplyvy daného odvetvia na samotnú obec a život jej občanov.
- Navrhnuť riešenia na zlepšenie súčasnej situácie, ktoré by smerovali k udržateľnému rozvoju cestovného ruchu v Demänovskej doline.

Nasledujúce výskumné otázky boli zadefinované so zámerom naplnenia hlavného cieľa a zároveň aj parciálnych cieľov:

V1: Ktoré aspekty rozvoja cestovného ruchu najviac vplývajú na prírodné prostredie?

V2: Aký je názor obyvateľov Liptova a domácich návštevníkov na dopravu a mieru výstavby v Demänovskej doline v spojitosti s cestovným ruchom?

V3: Aký vplyv má rozvoj cestovného ruchu v Demänovskej doline na obec a jej občanov?

3 Metodika práce a metody skúmania

3.1 Charakteristika objektu skúmania

Hlavným objektom skúmania bakalárskej práce je Demänovská dolina. Demänovská dolina sa nachádza na severe Nízkych Tatier a spada do katastrálneho územia obce Demänovská dolina v okrese Liptovský Mikuláš. Od okresného mesta je vzdialená približne 15 km. Obec sa skladá z piatich miestnych častí - Tri studničky, Jaskyne, Repiská, Lúčky a Jasná. Svojím geomorfologickým vymedzením sa dolina zaraďuje do Alpsko-himalájskej sústavy, pričom ju môžeme rozdeliť z hľadiska vzniku na dve časti. Severná časť má vápencovo-dolomitový pôvod a vyznačuje sa bohatými krasovými formami. Južná časť naopak vznikala vplyvom glaciálnej erózie. (Rakytová – Tomčíková – Krtička, 2015). Dolinou pretekajú dva potoky, Demänovka a Zadná voda, ktoré sa podieľajú na tvorbe podzemného systému Demänovských jaskýň. Medzi najznámejšie sprístupnené jaskyne patrí Demänovská ľadová jaskyňa a Demänovská jaskyňa slobody. Celkové prírodné prostredie doliny dotvárajú dve plesá ľadovcového pôvodu, a to Vrbické pleso a Lukové pliesko (Oficiálne webové sídlo obce Demänovská dolina, 2023).

Prvé zmienky o Demänovskej doline siahajú až do 13. storočia, kedy začala byť navštevovaná predovšetkým hľadačmi drahých kovov. V súvislosti s prvým osídľovaním doliny išlo pravdepodobne o salaše a pastierske koliby. Rozvoj tunajšieho cestovného ruchu je spájaný s objavením jaskýň. Najvýraznejšou z nich bola práve Demänovská ľadová jaskyňa, ktorá najviac prispela k prilákaniu turistov a sprístupnením danej jaskyne sa odštartovalo budovanie zariadení cestovného ruchu, cestných komunikácií či prístupových chodníkov. Prvým ubytovacím zariadením bola drevená útulňa pod vchodom do jaskyne postavená v roku 1885, ktorá bola zničená požiarom. Avšak na jej mieste bola vybudovaná nová chata, ktorá existuje dodnes pod názvom „Kamenná chata“. V roku 1924 došlo k sprístupneniu časti Demänovskej jaskyne slobody, čo spôsobilo ešte väčší záujem u turistov a počty návštevníkov prudko narastali. Ďalším prelomovým krokom v spojitosti s cestovným ruchom bolo vybudovanie prvej sedačkovej lanovky z Jasnej na Chopok v období po druhej svetovej vojne. Tento krok spustil výstavbu hotelových objektov a zotavovní slúžiacich na rekreáciu a šport a taktiež mnohých ďalších vlekov a lyžiarskych tratí (Rakytová – Tomčíková – Krtička, 2015).

V súčasnosti je Demänovská dolina atraktívna hlavne vďaka lyžiarskemu stredisku Jasná, ktoré je najväčším a najobľúbenejším lyžiarskym strediskom na Slovensku. Stredisko

disponuje 20 lanovými dráhami a vlekmí s celkovou kapacitou približne 32 tisíc osôb/hod. Zjazdovky majú celkovú dĺžku približne 50 kilometrov a sú vhodné ako pre začiatočníkov, tak aj pre skúsených lyžiarov. Okrem toho dolina ponúka možnosť vykonávať aj iné zimné športy ako napríklad bežecké lyžovanie, korčuľovanie, lezenie v ľade, sánkovanie a pod. (Jasná.sk, 2022). V letných mesiacoch je pre turistov prístupný rozsiahly komplex turistických chodníkov a cyklotrás. Medzi obľúbené aktivity patrí taktiež horolezectvo na skalných stenách s rôznym stupňom náročnosti (Visitliptov.sk, 2022). Vďaka intenzívnej marketingovej kampani a vysokému potenciálu v súvislosti s vysokohorskými aktivitami sa stredisko Jasná dostalo do povedomia nielen slovenskej, ale aj zahraničnej klientely, a preto môžeme o Jasnej hovoriť ako o stredisku medzinárodného významu. Prispel k tomu aj fakt, že stredisko je vhodné pre akýkoľvek typ lyžiarov, od rodín s deťmi až po profesionálov. Oslovenie takého širokého segmentu návštevníkov spôsobilo, že dolina začala čeliť problému masového turizmu. Zjazdovky a lanovky sú v čase TOP sezóny a predovšetkým počas vianočných sviatkov a prázdnin preľudnené natoľko, že samotní lyžiari sú vystavení nebezpečenstvu (Plesník, 2020).

3.2 Metodika práce

V úvode teoretickej časti práce sme objasnili základné pojmy týkajúce sa udržateľnosti. Prioritou bolo priblížiť tému trvalo udržateľného rozvoja z pohľadu rôznych autorov, pričom najväčšiu pozornosť sme venovali udržateľnosti prírodného prostredia. V ďalších častiach sme na danú tému nadviazali z pohľadu problematiky cestovného ruchu. Vytýčili sme najväčšie hrozby rozvoja turizmu ako aj možnú koexistenciu s prírodou v podobe šetrných foriem cestovného ruchu.

V praktickej časti práce sme vykonali analýzu súčasného stavu turizmu, v rámci ktorej sme zmapovali počet prenocovaní návštevníkov a počet ubytovacích i stravovacích zariadení v obci Demänovská dolina, do ktorej katastra patrí skúmaná oblasť. Keďže nielen návštevníci sú súčasťou cestovného ruchu, ale značný podiel na ňom nesie aj lokálne obyvateľstvo, svoju pozornosť sme zamerali aj na rozbor názorov obyvateľov Liptova ako zainteresovaných osôb. Hlavnými sférami skúmania boli ich názory v oblasti dopravy, výstavby či celkových prínosov a hrozieb turizmu v doline.

Pri zostavovaní bakalárskej práce bolo v prvom rade potrebné dôkladné naštudovanie si skúmanej problematiky. Štúdium pozostávalo zo získavania poznatkov a vedomostí z rôznych odborných článkov a publikácií, ktoré boli dostupné či už v knižnej alebo

elektronickej podobe. Knižné zdroje pochádzali prevažne zo Slovenskej ekonomickej knižnice Ekonomickej univerzity v Bratislave. V súvislosti s internetovými publikáciami sme jednotlivé údaje čerpali predovšetkým z licencovaných zdrojov, akými sú napríklad Google Scholar či EBSCO. V prípade štatistických údajov nám vhodným spôsobom poslúžila databáza Štatistického úradu Slovenskej republiky. Snahou bolo prepojiť a porovnať informácie z rôznych relevantných zdrojov zo Slovenska, ale aj zo zahraničia.

3.3 Použité metódy vyhodnotenia a interpretácie výsledkov

Pri zhromažďovaní dát a bilancii nadobudnutých výsledkov sme využili rôzne odborné metódy:

- *Analýza* - Pomocou metódy analýzy sme rozobrali vplyv cestovného ruchu na biosféru a identifikovali jednotlivé sféry ohrozenia životného prostredia. Analýzu sme taktiež využili v úvode praktickej časti, kde sme skúmali počet prenocovaní návštevníkov a počet ubytovacích či stravovacích zariadení v Demänovskej doline.
- *Abstrakcia* – Metódou abstrakcie sme v teoretickej časti vytriedili kľúčové dáta a vymedzili základné pojmy v oblasti udržateľnosti, masového turizmu a šetrných foriem cestovného ruchu.
- *Syntéza* - Syntézu sme využili predovšetkým v teoretickej časti, v ktorej sme poznatky z rôznych dokumentov a publikácií zlúčili do jedného celku a tým vytvorili základ pre pochopenie danej problematiky.
- *Komparácia* - Pomocou metódy komparácie sme v teoretickej časti porovnávali niekoľko ukazovateľov, a to vývoj počtu prenocovaní návštevníkov v rámci krajov, návštevnosť parkov či dĺžku eróziou postihnutých turistických a cyklistických značených chodníkov.
- *Deskripcia* - V bakalárskej práci sme metódu deskripcie využili pri charakteristike vybraného objektu skúmania, a teda Demänovskej doliny.
- *Dopytovanie* - Ide o jednu z najdôležitejších metód v rámci bakalárskej práce, kedy sme prostredníctvom štandardizovaného dotazníka zisťovali názor respondentov na súčasnú situáciu v súvislosti s rozvojom cestovného ruchu v Demänovskej doline a taktiež ich názor na smerovanie rozvoja do budúcnosti.
- *Grafické metódy* – Grafické metódy nám poslúžili pri znázornení získaných dát pomocou grafov a tabuliek, ktoré boli použité ako v teoretickej, tak aj praktickej časti práce.

- *Matematické metódy a vzorce*

- *Bázický index* – Pomocou bázičkého indexu sme v praktickej časti znázornili vývoj počtu prenocovaní návštevníkov a vývoj počtu ubytovacích zariadení v Demänovskej doline. Daný index vyjadruje relatívnu zmenu premennej y_t oproti premennej y_0 , pričom premenná y_0 predstavuje základ porovnania.

$$B_t = \frac{y_t}{y_0} \quad \text{pre } t = 1, 2, \dots, T$$

4 Výsledky práce a diskusia

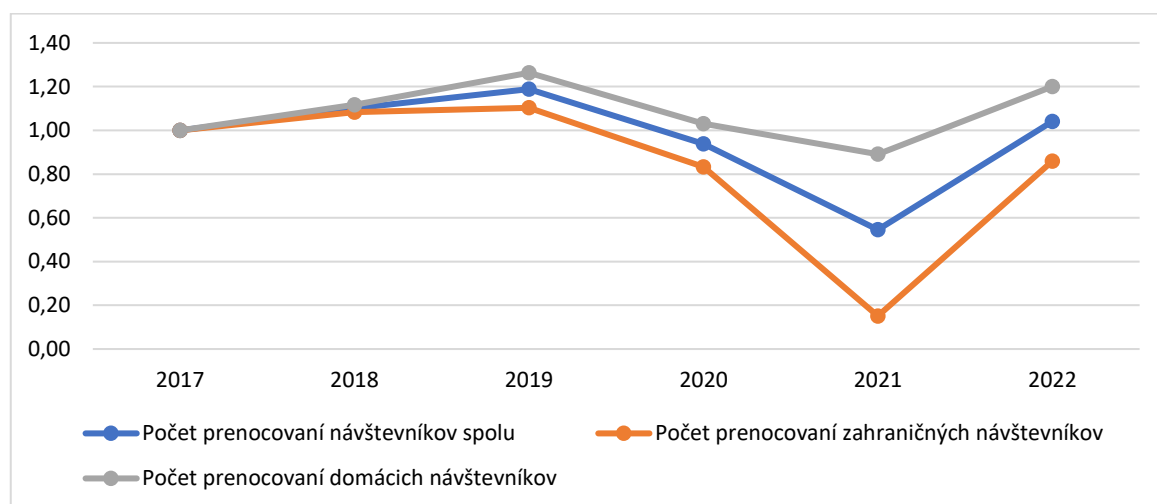
4.1 Analýza návštevnosti, počtu ubytovacích a stravovacích zariadení v Demänovskej doline

Tabuľka 2: Vývoj počtu prenocovaní návštevníkov v katastri obce Demänovská dolina počas rokov 2017 - 2022

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet prenocovaní návštevníkov spolu	381 031	419 459	452 865	357 384	207 859	396 731
Počet prenocovaní zahraničných návštevníkov	177 856	192 575	196 198	148 053	26 852	152 718
Počet prenocovaní domácich návštevníkov	203 175	226 884	256 667	209 331	181 007	244 013

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Štatistického úradu SR

Graf 4: Bázický index vývoja počtu prenocovaní návštevníkov v katastri obce Demänovská dolina počas rokov 2017 - 2022

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Štatistického úradu SR

Na grafe č. 4, ku ktorému prislúcha tabuľka č. 2, môžeme pozorovať vývoj počtu prenocovaní návštevníkov v obci Demänovská dolina počas rokov 2017 – 2022 s ohľadom na zahraničných a domácich turistov, pričom údaje v grafe sú prepočítané bázickým indexom. Ako bázický rok sme si zvolili rok 2017. Uvedené dáta naznačujú, že Demänovská dolina sa stáva čoraz obľúbenejšou a populárnejšou destináciou cestovného ruchu. K nárastu počtu prenocovaní dochádza či už pri domácich, ale aj zahraničných turistoch, pričom môžeme konštatovať, že aj napriek tomu, že Demänovskú dolinu označujeme ako destináciu

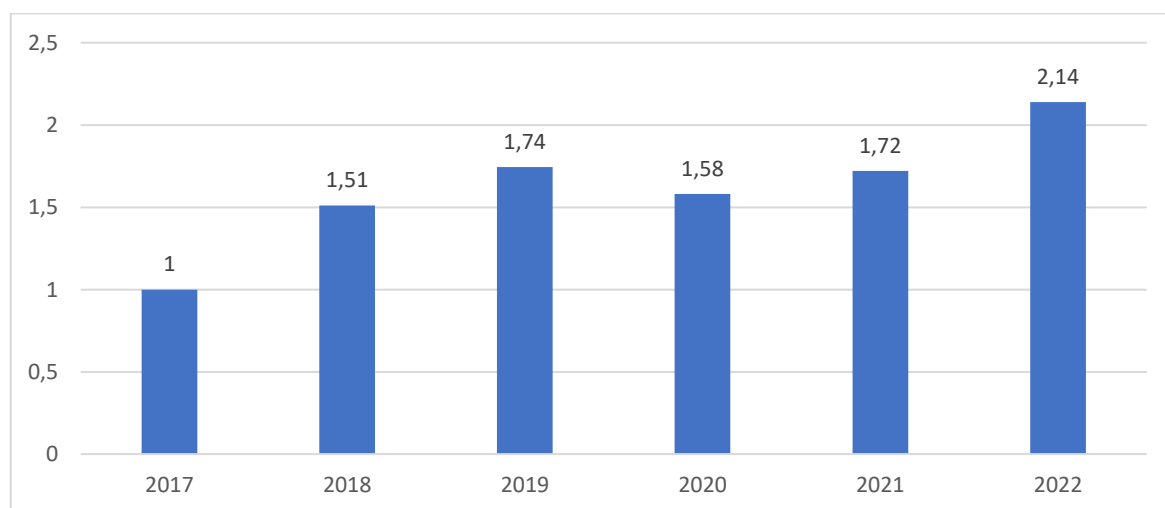
medzinárodného významu, stále tu prevláda počet domácich návštevníkov nad tými zahraničnými. Najväčšie maximá dosahuje turizmus v doline v roku 2019, kedy počet prenocovaní návštevníkov vzrástol na 452 865 (196 198 zahraničných a 256 667 domácich). Oproti bazickému roku sa počet prenocovaní všetkých návštevníkov zvýšil o 19%, u zahraničných návštevníkov o 10% a u domácich až o 26%. Počas rokov 2020 a 2021 môžeme pozorovať pokles (v prípade zahraničných návštevníkov), respektíve spomalenie rastu (v prípade domácich návštevníkov) oproti bazickému roku, keďže dané roky boli poznačené pandemiou COVID-19. Výrazne ovplyvnené boli predovšetkým počty zahraničných návštevníkov z dôvodu uzatvárania hraníc. Najväčší pokles sme zaznamenali v roku 2021 práve u zahraničných návštevníkov, u ktorých počet prenocovaní klesol oproti roku 2017 až o 85%. Naopak štatistiky za rok 2022 naznačujú, že cestovný ruch v Demänovskej doline opäť oživa, kedy počet prenocovaní návštevníkov dosahuje 396 731 (152 718 zahraničných a 244 013 domácich). Musíme ale konštatovať, že v prípade zahraničných turistov ide stále o nižšie hodnoty, aké boli dosiahnuté v bazickom roku.

Tabuľka 3: Vývoj počtu ubytovacích zariadení k dispozícii v katastri obce Demänovská dolina počas rokov 2017 - 2022

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Celkový počet ubytovacích zariadení	43	65	75	68	74	92

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Štatistického úradu SR

Graf 5: Bazický index vývoja počtu ubytovacích zariadení k dispozícii v katastri obce Demänovská dolina počas rokov 2017 - 2022

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Štatistického úradu SR

Graf č. 5 spolu s tabuľkou č. 3 znázorňujú vývoj celkového počtu ubytovacích zariadení k dispozícii v obci Demänovská dolina počas rokov 2017 – 2022. V grafe č.5 sú hodnoty vyjadrené pomocou bázičného indexu. Ako bázičný rok bol zvolený rok 2017. Na základe dostupných údajov je zrejmé, že podobne ako v predchádzajúcom grafe má vývoj prevažne rastúcu tendenciu. Tento jav spôsobuje predovšetkým fakt, že v Demänovskej doline narastá počet návštevníkov a počet prenocovaní, preto je potrebné aj navyšovanie lôžkových kapacít. Môžeme teda konštatovať, že v porovnaní s rokom 2017 pozorujeme nárast počas celého sledovaného obdobia. Ako už bolo spomenuté počas rokov 2020 a 2021 vládla pandémie koronavírusu, a preto aj v tomto prípade hodnoty zaostávali za predpandemickým obdobím hlavne z dôvodu prísnych opatrení, kedy mnohé subjekty boli nútené svoje prevádzky a zariadenia zatvoriť. Pozitívom je, že ani v tomto období nedošlo oproti bázičnému roku k úbytku, hovoríme len o spomalení rastu. Aktuálna situácia s ubytovacími zariadeniami je nielen stabilizovaná, ale vývoj naberať opäť rastúci trend, keďže počet dostupných ubytovacích zariadení v roku 2022 dosahuje číslo 92, čo je doterajšie maximum.

Tabuľka 4: Aktuálny počet stravovacích zariadení v Demänovskej doline

Stravovacie zariadenia			
Celoročne	Zimná sezóna	Letná sezóna	Mimo prevádzky
27	7	2	1

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa oficiálnej stránky obce Demänovská dolina

V súvislosti so stravovacími zariadeniami sme zisťovali súčasný stav. Údaje sme získali z oficiálnej stránky obce Demänovská dolina, kde je publikovaný zoznam zariadení. V tabuľke vyššie sú jednotlivé stravovacie zariadenia rozdelené podľa prevádzkovej doby. Podľa získaných údajov sa v Demänovskej doline nachádza 38 stravovacích zariadení. Väčšia časť z nich, 27, je pre zákazníkov dostupná celoročne bez akýchkoľvek obmedzení. Výlučne počas zimnej sezóny je otvorených 7 zariadení. Vo veľkej miere ide o zariadenia nachádzajúce sa predovšetkým v blízkosti lyžiarskeho strediska a lanových dráh. Naopak s obmedzením len na letnú sezónu fungujú v destinácii dve zariadenie. Reštaurácia Chata Bjorson je momentálne mimo prevádzky.

4.2 Výsledky dotazníkového prieskumu

Pre lepšie pochopenie problematiky a získanie prehľadu o reálnej situácii v Demänovskej doline sme zrealizovali dotazníkový prieskum. Prieskum bol založený na dopytovaní pomocou štandardizovaného dotazníka, ktorý bol respondentom distribuovaný

prevažne online formou. Keďže pre naše potreby bolo dôležité získať čo najviac respondentov, ktorí súčasný stav v doline poznajú, oslovení boli cielene predovšetkým obyvatelia regiónu Liptov, prípadne turisti znajúci problematiku. Cieľom prieskumu bolo zistiť názor respondentov na rozvoj cestovného ruchu v Demänovskej doline a aktivity s tým spojené.

Dotazník je zložený z troch častí. V prvej časti sme zisťovali vedomosti respondentov v oblasti masového turizmu a ich názor ohľadom vplyvu masového turizmu na prírodné prostredie. Taktiež bola v tejto časti použitá filtračná otázka, aby sme zistili či je daný respondent vhodný do cieľovej skupiny, ktorú pre výskum potrebujeme. Respondenti, ktorí na otázku odpovedali kladne, boli presmerovaní do druhej časti, v ktorej sme zisťovali ich názor na jednotlivé sféry turizmu v Demänovskej doline. Respondenti, ktorí odpovedali záporne, boli presmerovaní do poslednej časti, ktorá sa týkala ich sociodemografického statusu.

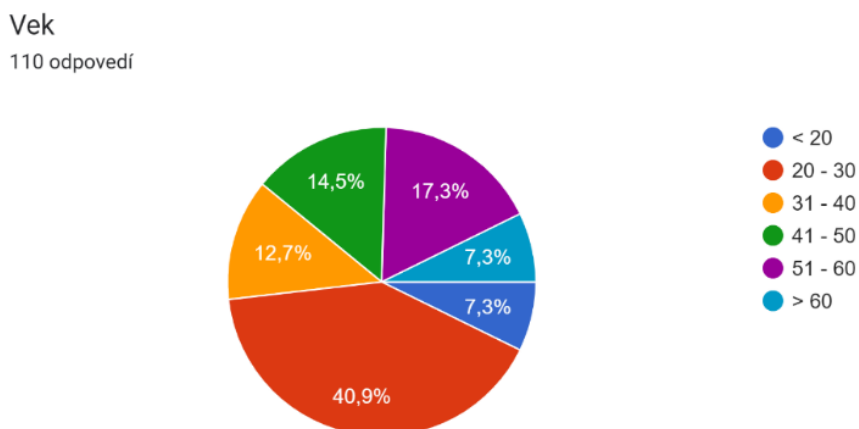
Tabuľka 5: Pohlavie respondentov

Pohlavie	Počet respondentov	Percentuálne zastúpenie
Ženy	67	60,9%
Muži	43	39,1%
Spolu	110	100%

Zdroj: Vlastné spracovanie

Dotazník vyplnilo spolu 110 respondentov. Nadpolovičnú väčšinu tvorilo ženské pohlavie, a teda zo 110 respondentov bolo do prieskumu zapojených 67 žien, čo predstavuje 60,9%. Mužské pohlavie bolo v zastúpení 39,1%, čo predstavuje počet 43.

Graf 6: Veková štruktúra respondentov

Zdroj: Vlastné spracovanie

Z pohľadu vekovej štruktúry môžeme konštatovať, že prieskumu sa zúčastnili všetky vekové skupiny, ktoré sme si preddefinovali. Aj keď bolo zastúpenie jednotlivých skupín pomerne diverzifikované, najväčšiu časť tvorili respondenti od 20 do 30 rokov, a to až 40,9%. Druhou najpočetnejšou skupinou boli respondenti vo veku od 51 do 60 rokov, ktorí tvorili 17,3%. Ďalšími pomerne zastúpenými skupinami boli respondenti vo veku od 41 do 50 rokov (14,5%) a od 31 do 40 rokov (12,7%). Hraničné vekové skupiny do 20 rokov a nad 60 rokov mali zhodné zastúpenie, a to 7,3%.

V súvislosti s demografickými údajmi sme taktiež skúmali súčasnú situáciu účastníkov a zastúpené pomerne vysokými percentami boli až dve kategórie, a to študenti (43,6%) a pracujúci (46,4%). 7,3% opýtaných označilo, že sú poberateľmi dôchodku. Najmenej početnými kategóriami boli respondenti na materskej/rodičovskej dovolenke (1,8%) a jeden respondent sa charakterizoval ako študent a pracujúci zároveň..

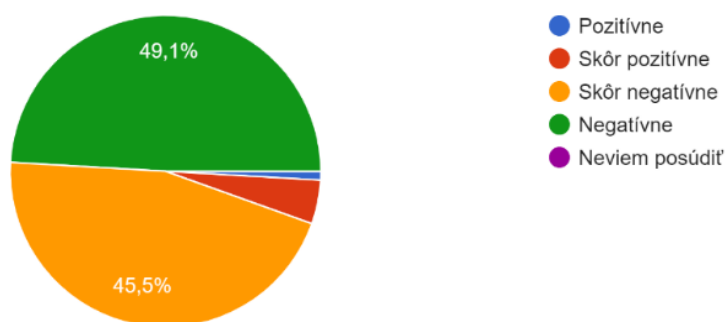
Ako už bolo spomenuté, prieskum bol cielený predovšetkým na obyvateľov regiónu Liptov. Pre lepší prehľad sme odpovede respondentov zoskupili do jednotlivých okresov. Najpočetnejšie zastúpenie má okres Liptovský Mikuláš, do ktorého spadá aj skúmaný objekt. Až 97 zo 110 opýtaných pochádza z okresu Liptovský Mikuláš. Zastúpenie ostatných okresov je výrazne nízke. Traja respondenti pochádzajú z okresu Ilava, dvaja z okresu Bratislava I. a po jednom respondentovi majú zastúpenie okresy Brezno, Dolný Kubín, Rožňava, Prievidza, Ružomberok, Senec, Poprad a Levoča.

V úvode dotazníka sme sa respondentov pýtali na ich povedomie o masovom turizme. Naším zámerom bolo zistiť, do akej miery sa respondenti v danej problematike vyznajú, a teda do akej miery budú ich odpovede pre nás relevantné.

Graf 7: Vplyv masového turizmu na prírodné atraktivity

Ako vnímate masový turizmus v súvislosti s prírodnými atraktivitami?

110 odpovedí

Zdroj: Vlastné spracovanie

Skoro všetci opýtaní (93,6%) odpovedali na otázku kladne, a teda, že im je daný pojem známy. Len 7 opýtaných sa s pojmom „masový turizmus“ nikdy nestretlo. Na základe toho môžeme konštatovať, že takmer všetci účastníci dotazníkového prieskumu majú vedomosť o problematike masového turizmu a ich názor je pre náš prieskum prínosný. Následne na to nadväzovala otázka, ako vnímajú masový turizmus v spojitosti s prírodnými atrakтивitami. Až 94,6% opýtaných vníma daný jav negatívne alebo skôr negatívne. Možnosť skôr pozitívne označili piati respondenti, pričom pozitívne túto problematiku vníma len jeden zo všetkých opýtaných.

Dôležité v našom prieskume bolo vyfiltrovanie správneho typu respondentov. Keďže cieľom práce je identifikovať a analyzovať súčasnú situáciu turizmu v Demänovskej doline, našu pozornosť sme zamerali na respondentov, ktorí dolinu niekedy navštívili. Len 5 opýtaných z celkového počtu 110 odpovedalo, že v Demänovskej doline nikdy neboli. To znamená, že 95,5% respondentov pokladáme za viac či menej znajúcich problematiku.

Druhá časť prieskumu bola určená pre respondentov, ktorí Demänovskú dolinu navštívili. Aby sme vedeli posúdiť, do akej miery účastníci prieskumu poznajú podmienky v doline, ďalšia otázka smerovala na frekvenciu ich návštev. Za pravidelných turistov, ktorí dolinu navštevujú aspoň raz mesačne, respektíve obyvateľov priamo obce Demänovská dolina, sa označilo 9,6% opýtaných. Nadpolovičná väčšina respondentov (61%) uviedla, že Demänovskú dolinu navštevujú niekoľkokrát ročne, pričom ďalších 8,4% tvoria návštevníci, ktorí do doliny pricestujú aspoň raz do roka. Zvyšných 21% predstavujú nepravidelní turisti, ktorí síce Demänovskú dolinu navštevujú, ale s frekvenciou nižšou ako raz ročne.

Pri otázkach smerujúcich na samotnú problematiku cestovného ruchu v doline sme sa v prvom rade zamerali na dopravu. Doprava patrí medzi najdôležitejšie faktory ovplyvňujúce turizmus v destinácii. Na miestach výskytu masového turizmu zvykne byť jedným z najkritickejších problémov. Demänovská dolina sa nachádza približne 15 kilometrov od okresného mesta Liptovský Mikuláš. Do Demänovskej doliny premávajú z Liptovského Mikuláša pravidelné autobusové spoje. Dané spoje zabezpečuje spoločnosť Arriva. Podľa najnovšieho cestovného poriadku nájdeného na webovej stránke spoločnosti počas pracovných dní sa rozmedzie medzi jednotlivými spojmi pohybuje okolo jednej hodiny. Prvý autobus do doliny odchádza o 6:20 a posledný o 22:30. Víkendový cestovný poriadok sa oproti pracovnému týždňu o niečo líši. Spoje sú menej pravidelné. Prvý spoj odchádza o 6:50, avšak posledný spoj do doliny má odchod stanovený už na 21:10.

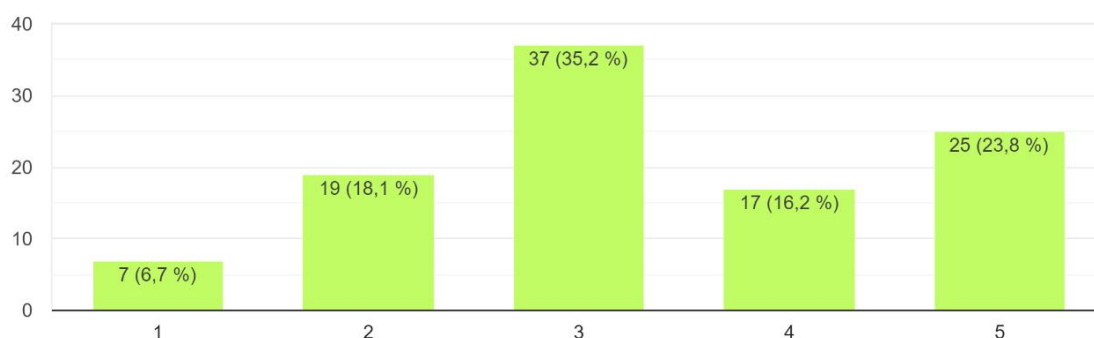
V opačnom smere, teda z doliny do Liptovského Mikuláša, je pravidelnosť spojov približne rovnaká.

V rámci prieskumu sme sa respondentov pýtali na ich spokojnosť s dostupnosťou do doliny pomocou hromadnej dopravy. Na škále od 1 do 5 mali účastníci vyjadriť svoj názor, pričom číslo 1 znamená, že dopravu považujú za dostatočnú a číslo 5 za nedostatočnú.

Graf 8: Hromadná doprava v Demänovskej doline

Ako by ste ohodnotili dopravnú dostupnosť v Demänovskej doline z hľadiska hromadnej dopravy (napr. autobusová doprava...)?

105 odpovedí

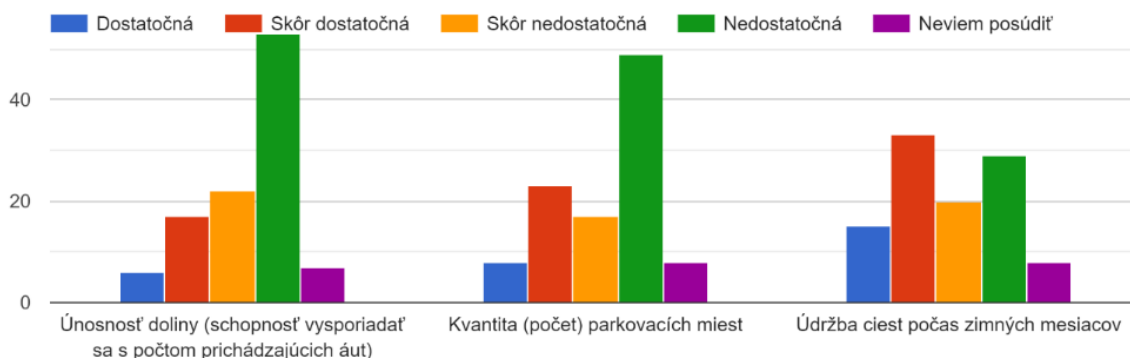
Zdroj: Vlastné spracovanie

Až 40% opýtaných hromadnú dopravu v doline považuje za skôr alebo úplne nedostatočnú. Len 24,8% respondentov je viac či menej s daným druhom dopravy spokojných. Zvyšných 35,2% účastníkov zastáva neutrálny postoj k danej problematike. Na základe výsledkov môžeme konštatovať, že v oblasti hromadnej dopravy v doline existuje priestor na zlepšenie a návštevníci by prijali navýšenie počtu spojov.

Problematike dopravy sme sa venovali aj v ďalšej otázke, kedy sme zisťovali názor respondentov na osobnú automobilovú dopravu. Pre lepšiu prehľadnosť a získanie komplexného pohľadu sme hodnotenie zamerali na viac kritérií. Respondenti vyjadrovali svoj názor na schopnosť doliny vysporiadať sa s počtom prichádzajúcich áut, na počet parkovacích miest a na údržbu cestných komunikácií predovšetkým počas zimných mesiacov.

Graf 9: Osobná automobilová doprava v Demänovskej doline

Ako by ste ohodnotili osobnú automobilovú dopravu v Demänovskej doline na základe jednotlivých kritérií?

Zdroj: Vlastné spracovanie

V prípade prvých dvoch kategórií môžeme jednoznačne tvrdiť, že väčšina návštevníkov nie je spokojných s danou situáciou. Až 75 respondentov zo 105 je toho názoru, že dolina nie je schopná vysporiadať sa s počtom prichádzajúcich áut, a teda že situácia v doline je v súvislosti s osobnou automobilovou dopravou neúnosná. S tým súvisí aj hodnotenie v rámci druhej kategórie. 66 opýtaných považuje počet parkovacích miest v doline za nedostatočný v porovnaní s počtom prichádzajúcich áut. Výsledky potvrdzujú fakt, že z Demänovskej doliny sa stalo miesto masového turizmu.

Podobný názor ako naši respondenti zastávajú aj členovia občianskeho združenia Pre dolinu, ktorí tvrdia, že najväčšie environmentálne riziká vyplývajú okrem iného práve z dopravnej situácie. Najvyťaženejšia je dolina počas zimných mesiacov, kedy sa na cestných komunikáciách tvoria niekoľkokilometrové zápchy. Negatívny vplyv na prírodné prostredie má doprava v doline predovšetkým z dôvodu nadmernej produkcie emisií, hlučnosti a prašnosti. Nemalú hrozbu predstavuje taktiež posypový materiál, ktorý spôsobuje nielen zanášanie vôd, ale taktiež chemické znečistenie, ktoré je povrchovými vodami odvádzané častokrát priamo do zdroja pitnej vody (Pre dolinu, 2020).

Keďže Demänovská dolina je pre návštevníkov najatraktívnejšia počas zimných mesiacov hlavne vďaka lyžiarskemu stredisku Jasná, poslednou kategóriou, ktorou sme sa v tejto otázke zaoberali, je názor návštevníkov na údržbu ciest práve počas týchto mesiacov. Odpovede respondentov boli značne diverzifikované. 49 respondentov považuje údržbu cestných komunikácií za skôr alebo úplne nedostatočnú, avšak pomerne rovnaký počet

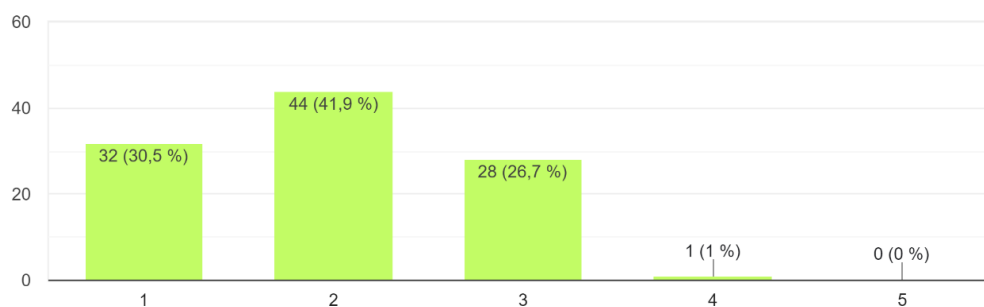
opýtaných (48) z tohto hľadiska nevidí problém a údržbu považuje za skôr alebo úplne dostatočnú. 8 respondentov uviedlo, že danú problematiku nevie posúdiť. Na jednotlivé názory môže mať vplyv predovšetkým obdobie, kedy turisti dolinu navštívia. V časoch najväčšej vyťaženia ako napríklad počas víkendov, prázdnin a podobne sa situácia môže zdať neúnosná kvôli veľkému počtu návštevníkov a áut, ktorí pracovníkom technických služieb výrazne sťažujú ich prácu. Naopak počas bežných pracovných dní, kedy dolina nie je preľudnená, môžu respondenti vnímať údržbu za dostatočnú.

V nasledujúcej otázke nás zaujímal názor obyvateľov Liptova a domácich návštevníkov na vybavenosť Demänovskej doliny ako destinácie cestovného ruchu. Do úvahy sme brali ponuku služieb, napríklad ubytovacie a stravovacie zariadenia, obchody, zdravotné strediská a rôzne iné služby dostupné pre obyvateľov aj pre návštevníkov.

Graf 10: Vybavenosť Demänovskej doliny ako destinácie cestovného ruchu

Ako by ste ohodnotili vybavenosť Demänovskej doliny ako destinácie cestovného ruchu (obchody, ubytovacie/stravovacie zariadenia, zdravotné strediská, služby...)?

105 odpovedí

Zdroj: Vlastné spracovanie

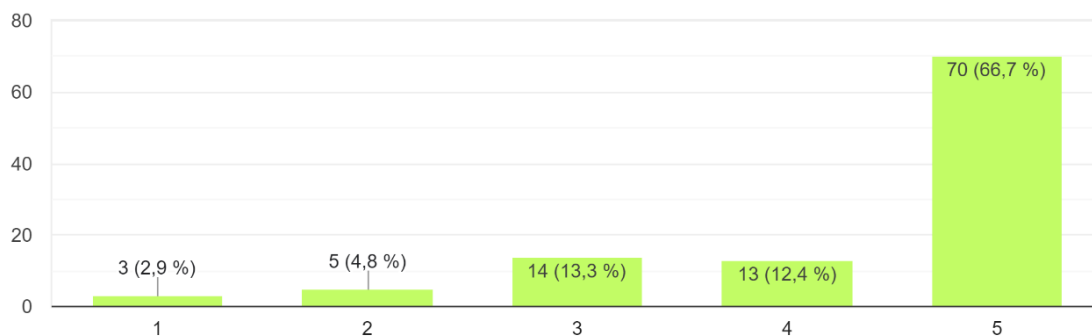
Až 72,4% opýtaných si myslí, že vybavenosť v Demänovskej doline je skôr alebo úplne dostatočná. 26,7% účastníkov zaujalo neutrálny postoj a len 1% sa vyjadrilo negatívne ohľadom vybavenosti destinácie. Zisťovaním počtu ubytovacích a stravovacích zariadení sme sa zaoberali v úvode praktickej časti bakalárskej práce. Z daných odpovedí teda vyplýva, že súčasný počet ubytovacích (92) a stravovacích (38) zariadení je dostačujúci, a teda Demänovská dolina disponuje širokou ponukou služieb, ktorá dokáže uspokojiť potreby návštevníkov a obyvateľov destinácie.

Jedným z najdôležitejších aspektov ovplyvňujúcich prírodné prostredie destinácie je práve výstavba zariadení cestovného ruchu. V rámci nášho dotazníkového prieskumu sme zisťovali, ako obyvatelia Liptova a domáci návštevníci vnímajú mieru zastavanosti Demänovskej doliny.

Graf 11: Stupeň zastavanosti Demänovskej doliny

Ako vnímate stupeň zastavanosti Demänovskej doliny (ubytovacie zariadenia, lanové dráhy...)?

105 odpovedí

Zdroj: Vlastné spracovanie

Opäť môžeme konštatovať, že výsledok je pomerne jednoznačný. 79,1% zastáva negatívny postoj voči zastavanosti skúmaného objektu a len 7,7% opýtaných vníma daný jav pozitívne. Zvyšných 13,3% sa neprikláňa ani na jednu, ani na druhú stranu. Na základe výsledkov je zrejmé, že podľa obyvateľov Liptova a domácich návštevníkov sa v doline nachádza príliš veľa stavieb, čo negatívne vplýva na okolitú prírodu.

Na problematiku výstavby sme nadviazali aj ďalšou otázkou, ktorá smerovala na budúce aktivity v doline. Respondentov sme sa pýtali, či by podporili rozširovanie infraštruktúry pre potreby cestovného ruchu. 95,3% opýtaných by určite nepodporili, respektíve skôr nepodporili ďalšiu výstavbu. Len 4,8% výstavbu nových ubytovacích/stravovacích zariadení, cestných komunikácií, lanových dráh a podobných zariadení cestovného ruchu schvaľuje.

Občianske združenie Pre dolinu (2020) vyjadrilo na svojej webovej stránke taktiež negatívny postoj voči výstavbe zariadení turistického ruchu. Podľa ich tvrdení nadmerná výstavba predstavuje riziko znečistenia podzemných vôd a narušenie prirodzeného prostredia Národného parku Nízke Tatry. Najväčší problém pritom predstavuje odpad zo stavebnej činnosti a zmena charakteru (odlesňovanie) územia.

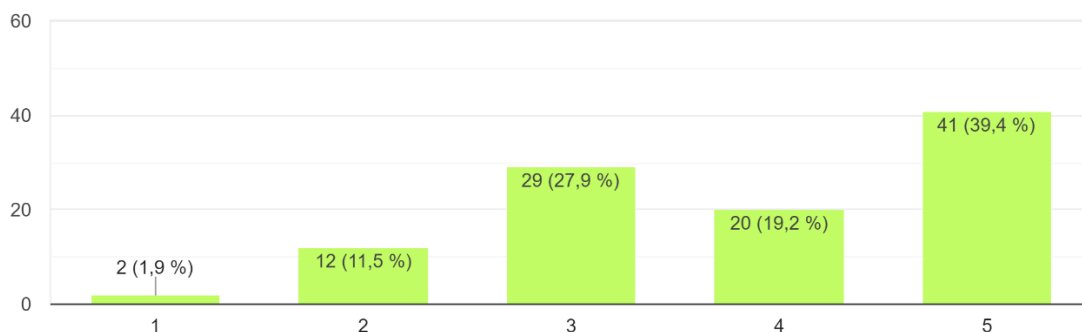
S podobným problémom bojuje aj stredisko Kopanica mountain v Srbsku, ktoré je svojimi podmienkami veľmi podobné nášmu stredisku Jasná. Obidve strediská disponujú kapacitou lanových dráh približne 32 tisíc návštevníkov za hodinu a sú súčasťou národného parku. Curcic vo svojej publikácii „*Can winter tourism be truly sustainable in natural protected areas?*“ (2019) spomína ako najväčšie riziká urbanizáciu, stavebné práce, ťažbu

dreva a výkopové práce, ktoré spôsobujú okrem iného eróziu pôdy, znečistenie ovzdušia a znečistenie vôd.

Graf 12: Vplyv cestovného ruchu na kvalitu života lokálneho obyvateľstva

Aký má podľa Vás turizmus v Demänovskej doline vplyv na kvalitu života lokálneho obyvateľstva?

104 odpovedí

Zdroj: Vlastné spracovanie

Keďže účastníkmi cestovného ruchu nie sú len turisti, ale taktiež lokálne obyvateľstvo, zaujímal nás aj názor respondentov ohľadom vplyvu turizmu na kvalitu života obyvateľov obce. Nadpolovičná väčšina, 58,6%, si myslí, že turizmus v Demänovskej doline negatívne vplyva na jej obyvateľov. Len 13,4% opýtaných vníma pozitívny vplyv, pričom 27,9% vyjadrilo neutrálny postoj.

Vplyvom cestovného ruchu na lokálne obyvateľstvo sa zaoberala aj Morgan Glup (2021), ktorá skúmala vplyv turizmu na miestne obyvateľstvo. Vo svojej práci tvrdí, že rozvoj cestovného ruchu môže spôsobovať komodifikáciu¹ kultúry, životného štýlu a hodnôt lokálneho obyvateľstva. Upozorňuje tiež na fakt, že masový turizmus môže znižovať kvalitu života obyvateľov tým, že vedie k zvyšovaniu nákladov na bývanie a obyvatelia sa musia vysporiadať s väčším hlukom či rušivými vplyvmi zo strany turistov, ktorí sú na dovolenke/výlete. Všetko to môže viesť až k antagonizmu² zo strany miestnych obyvateľov voči turistom. Antagonizmus predstavuje poslednú fázu postoja rezidentov k návštevníkom, kedy rezidenti pociťujú voči návštevníkom nepriateľstvo a sú podráždení z ich prítomnosti (Sabolová, 2013).

¹ Komodifikácia - transformácia tovaru, služieb, myšlienok, prírody, osobných informácií alebo ľudí do komodít alebo predmetov obchodu

² Antagonizmus - súbor negatívnych postojov a hodnotení, ktoré môžu viesť k činnostiam smerujúcim k eliminácii alebo k podriadeniu protivníka

Na záver sme od respondentov zisťovali, čo považujú za najväčšie pozitíva a negatíva turizmu v Demänovskej doline, a ktoré z nich podľa ich názoru v súčasnosti v doline prevládajú. Zozbierané odpovede sme zhrnuli do nasledujúcej tabuľky.

Tabuľka 6: Pozitíva a negatíva cestovného ruchu v Demänovskej doline

Pozitíva	Negatíva
Ekonomický a finančný prínos	Transformácia a narušenie prírodného prostredia
Zviditeľnenie regiónu a Slovenska	Zvýšené množstvo odpadu
Viac pracovných príležitostí	Devastácia prírody vplyvom výstavby
Možnosť rekreácie	Poškodzovanie fauny a flóry
Lepšia vybavenosť a kvalitnejšie služby	Dopravné zápchy
	Ohrozenie dostupnosti pitnej vody
	Energetická záťaž
	Vyššie ceny služieb v stredisku a okolí
	Nedostupnosť nehnuteľností na trvalý pobyt
	Nadmerný hluk zo strany turistov
	Časté záplavy
	Úbytok lesov

Zdroj: Vlastné spracovanie

Ako je z výsledkov zrejmé, respondenti v súvislosti s cestovným ruchom v Demänovskej doline vnímajú v súčasnosti viac negatív ako pozitív. K danému názoru sa priklonilo až 53,3 % opýtaných. Len 8,6% si myslí opak. Zvyšných 38,1% bolo nerozhodných. Medzi najčastejšie opakujúce sa negatívne vplyvy patrila devastácia prírody vplyvom výstavby, zvýšené množstvo odpadu, dopravné zápchy a vyššie ceny služieb. V rámci pozitívnych vplyvov respondenti poukazovali predovšetkým na ekonomický a finančný prínos.

4.3 Rozhovor so starostom obce Demänovská dolina

Pre lepšie pochopenie problematiky sme o spoluprácu požiadali starostu obce Demänovská dolina, Richarda Brosa, ktorý nám poskytol potrebné informácie o dianí v doline v súvislosti s cestovným ruchom a jeho vplyvom na samotnú obec a jej obyvateľov. Pred nástupom na funkciu starostu obce zastával pán Bros funkciu zástupcu starostu obce. Keďže situáciu v obci má možnosť sledovať už dlhšiu dobu, daná problematika mu je dobre známa. Cieľom rozhovoru bolo zistiť aktuálny stav cestovného ruchu v Demänovskej doline a jej smerovanie v rámci tejto oblasti v budúcnosti. Starosta obce nám objasnil pozíciu obce a tlak, ktorý je na obec vyvíjaný. Ďalej predstavil taktiež najväčšie pozitíva a negatíva

rozvoja turizmu v doline a načrtol najdôležitejšie ciele, ktoré si obec vytýčila v blízkej budúcnosti. Odpovede na jednotlivé otázky sme spracovali formou parafrázy.

Otázka č. 1: Vnímate ako obecný úrad tlak zo strany investorov?

Samozrejme takmer každá obec vníma menší či väčší nátlak ohľadom povolenia podnikateľských aktivít či iných stavebných činností. Región Liptov patrí medzi najpopulárnejšie a najobľúbenejšie regióny na Slovensku. Je tomu tak vďaka výborným podmienkam pre rozvoj cestovného ruchu. Región Liptov je bohatý na kultúrne, ale predovšetkým na prírodné atraktivity. Výnimočná fauna a flóra, termálne pramene, krasové útvary, možnosti vysokohorskej turistiky lákajú návštevníkov nielen z celého Slovenska, ale aj zo zahraničia. Práve Demänovská dolina je považovaná za jedno z najväčších a najvýznamnejších centier turizmu na Liptove, kde sa sústreďuje obrovské množstvo návštevníkov. Demänovská dolina ponúka zaujímavé aktivity počas celého roka. V zime je to hlavne lyžovanie v lyžiarskom stredisku Jasná. Počas roka sú tu taktiež výborné podmienky pre turistiku a návštevníkom sú sprístupnené časti Demänovského jaskynného systému. Z tohto dôvodu je pre investorov lokalita Demänovskej doliny ešte zaujímavejšia. Obecný úrad vníma veľký záujem zo strany investorov o povolenia na podnikateľské aktivity. Vo väčšine prípadov ide o povolenia na stavebnú činnosť. V katastri našej obce sa nachádza množstvo ubytovacích zariadení, avšak návštevnosť stále stúpa a dopyt po nových nehnuteľnostiach je čoraz väčší. Obec sa preto snaží tento tlak regulovať a konať najmä v prospech občanov.

Otázka č.2: Vnímate ako obecný úrad tlak zo strany eko-aktivistov?

Vzhľadom na to, že Demänovská dolina je súčasťou národného parku, je veľmi potrebné dbať na jej ochranu. Dolina bola vyhlásená za rezerváciu už v dvadsiatych rokoch minulého storočia. Nachádzajú sa tu lesy pralesovitého charakteru, chránené rastliny a živočíchy či jedny z najznámejších jaskýň na Slovensku. Je zrejmé, že cestovný ruch môže mať v istých ohľadoch značne negatívny vplyv, predovšetkým keď ide o prírodné atraktivity. Je veľmi ťažké nájsť optimálnu rovnováhu medzi uspokojovaním potrieb turistov a ochranou prírodného prostredia. Obec sa snaží vo veciach, ktoré spadajú do jej právomocí, rozhodovať čo najracionálnejšie. Každý však môže mať iný názor na to, kde je spomínaná pomyselná rovnováha. Mnohí sú toho názoru, že situácia v Demänovskej doline prekračuje hranicu únosnosti a na obec je v tomto ohľade vyvíjaný najväčší tlak. Dôkazom je aj petícia, ktorá bola spustená v roku 2020. V rámci petície bolo vyzbieraných približne 113 tisíc

podpisov. Cieľom petície bolo zastavenie devastácie prírody v Demänovskej doline. Aktivisti požadovali splnenie dvoch hlavných bodov, a to zastavenie akejkoľvek ďalšej výstavby a reguláciu dopravy. Spolu s požiadavkami boli navrhnuté aj možné riešenia, ktoré boli obecnými predstaviteľmi prekonzultované a brané na vedomie pri ďalšom smerovaní.

Otázka č.3: Aké ďalšie projekty sú naplánované v oblasti cestovného ruchu?

Vzhľadom na situáciu opísanú v prvých dvoch otázkach obecné zastupiteľstvo ako orgán územného plánovania v súčasnej dobe prehodnocuje možnosti ďalšej výstavby na území obce. Predovšetkým sa obec snaží prihliadať na potreby občanov a zachovanie prírodného bohatstva. Samozrejme, keďže ide o významnú turistickú destináciu, je o to ťažšie nájsť kompromis a vhodné riešenia, ktoré by boli prijateľné pre všetkých zainteresovaných. S narastajúcim počtom návštevníkov obec pociťuje čoraz väčšie zaťaženie v súvislosti s energiami a odpadom. Pre obec sú preto momentálne najdôležitejšie infraštruktúrne projekty pre zabezpečenie dostatočných kapacít energií. Najväčší problém predstavuje hlavne zabezpečenie elektrickej energie. Hlavne v stredisku Jasná je kapacita distribučnej siete krajne vyťažená. Už niekoľko rokov tu platí zákaz pripájania nových odberných miest, ale aj navyšovania spotreby u existujúcich. Stavebný úrad vydal povolenie na rozšírenie distribučných sietí, no majitelia pozemkov, ktorí nesúhlasia s umiestneným nového vedenia, sa proti tomu odvolali a celá vec prešla do kompetencií druhostupňového úradu v Žiline. V súčasnosti je už ale v doline problém aj s pitnou vodou a dopravnou situáciou hlavne v turistických špičkách. Počet dostupných parkovacích miest ako aj spoje verejnej dopravy sú nedostatočné, preto sa obec prioritne venuje plánovaním a hľadaním riešení v daných sférach.

Otázka č.4: Aké najväčšie benefity predstavuje rozvoj turizmu pre obec?

Rozvoj cestovného ruchu prináša obci niekoľko benefitov. A nielen obci. Turizmus v Demänovskej doline napomáha pri rozvoji celého regiónu, predovšetkým v oblasti reklamy a prezentácie kraja. Do regiónu prichádza množstvo turistov práve kvôli atraktivitám, ktoré dolina ponúka. Demänovskú dolinu navštevujú domáci, ale aj zahraniční turisti. Okrem návštevy atraktivít využívajú rôzne iné služby ako napríklad ubytovacie či stravovacie služby, nakupujú suveníry a praktizujú veľa ďalších aktivít, čo všetko vedie k ekonomickému prínosu pre dolinu aj celý región. Najväčší benefit pre obec však predstavuje výber daní, a to predovšetkým daň za ubytovanie, ale aj daň z nehnuteľností. Sadzba dane za ubytovanie bola k 1/2022 stanovená na sumu 1,50€ za osobu a prenocovanie.

Otázka č.5: Aké najväčšie negatíva predstavuje rozvoj cestovného ruchu pre obec?

Najväčšie negatívum rozvoja turizmu je spojené so záťažou životného prostredia. Každá atraktivita, v ktorej je prítomný masový turizmus, je ním viac či menej poznačená. Obzvlášť to platí pri prírodných atraktivitách, ktorých únosnosť je obmedzená a vo väčšine prípadov má ich poškodenie devastačné a nezvratné následky. Čím viac turistov dolinu navštívi, tým väčší ekonomický prínos to predstavuje pre obec, zároveň však dochádza k veľkému preťaženiu či už prírody, ale aj obce ako takej a jej infraštruktúry. Jedným z negatív, s ktorým sa musí obec vysporiadať, sú stúpajúce náklady spojené s likvidáciou zmesového komunálneho odpadu a s tým súvisiace znečistenie životného prostredia. Odpad vyprodukovaný počas sezóny narastá do enormných čísel a prináša pre obec veľkú finančnú záťaž, ale aj kapacitné a logistické problémy. Ďalšia situácia, s ktorou sa obec musí vysporiadať, sa týka dopravy. V čase vrcholu turistickej sezóny sa v doline tvoria niekoľko kilometrové dopravné zápchy. Pred vstupom do doliny sú síce vybudované záchytné parkoviská, avšak počet parkovacích miest je nedostatočný. Množstvo áut prechádzajúcich obcou nielenže sťažuje mobilitu a presun, ale má negatívne vplyvy na prírodu v podobe vyprodukovaných emisií. V neposlednom rade obec vidí problém aj v prebiehajúcej výstavbe. Pri výstavbe vzniká nemalé množstvo stavebného odpadu, ktorý znečisťuje prírodu a je náročný na spracovanie. Okrem toho sú so stavbou spojené aj ďalšie negatíva ako nadmerná prašnosť, hlučnosť či neupravené okolie budovaných stavieb.

Otázka č.6: Zaoberá sa obec myšlienkou udržateľného cestovného ruchu alebo plánuje obec do budúcnosti zaviesť kroky, ktoré by viedli k ekologickejším formám cestovného ruchu?

Obecný úrad si uvedomuje vážnosť situácie spojenej s nadmerným využívaním a znečisťovaním prírody a aj fakt, že takéto správanie nie je dlhodobo únosné a udržateľné. Obec v zastúpení obecného zastupiteľstva sa snaží o zlepšenie súčasného stavu v spojení s cestovným ruchom a hľadá možnosti na vyriešenie najväčších problémov, ktoré sú s rozvojom turizmu spojené. Samozrejme sa obec zaoberá myšlienkou udržateľného cestovného ruchu s ohľadom na všetky tri piliere udržateľnosti. Do budúcnosti sa bude snažiť presadzovať ekologickejšie formy cestovného ruchu a bude vyvíjať väčší tlak na všetkých podnikateľov, aby aj oni zaviedli opatrenia vedúce k trvalej udržateľnosti. Konkrétne vízie a ciele neboli starostom obce prezentované.

4.4 Návrh opatrení na zmiernenie vplyvu masového turizmu v Demänovskej doline

Pre identifikovanie najväčších negatív, ktoré sú s rozvojom cestovného ruchu spojené (viď. tabuľka vyššie), sme využili niekoľko metód. V prvom rade sme vytvorili prehľadný súhrn a analýzu návštevnosti či počtu ubytovacích a stravovacích zariadení v katastri obce Demänovská dolina. Následne sme medzi obyvateľmi Liptova realizovali dotazníkový prieskum, prostredníctvom ktorého sme zistili ich názor na rozvoj turizmu v doline a aktivity s tým spojenými. V neposlednom rade sme požiadali o spoluprácu starostu obce Demänovská dolina, ktorý nám poskytol informácie ohľadom vplyvu turizmu na obec a jej občanov. Na základe daných zistení a dôkladného zhodnotenia situácie sme pripravili návrh opatrení na zmiernenie vplyvu masového turizmu v Demänovskej doline.

1. Obmedzenie alebo zastavenie výstavby zariadení turistického ruchu v doposiaľ nezastavaných zónach

Ako sme už uviedli pri charakteristike skúmaného objektu, Demänovská dolina sa rozprestiera na území Národného parku Nízke Tatry a zároveň bola v roku 1973 vyhlásená za národnú prírodnú rezerváciu. V Demänovskej doline sa nachádzajú významné a hlavne výnimočné prírodné útvary, fauna či flóra, ktoré sú kvôli stavebnej činnosti značne ohrozované. Dôsledkom výstavby ubytovacích a stravovacích zariadení či iných zariadení pre potreby cestovného ruchu dochádza k narušovaniu prirodzeného ekosystému a biotopu, čím je ohrozovaná jedinečnosť prírodného prostredia ako aj miestne rastlinstvo a živočíšstvo. S výstavbou je taktiež spojený aj ďalší veľmi dôležitý faktor, ktorým je odlesňovanie. Nadmerný výrub lesov spôsobuje zosuvy pôdy, záplavy a taktiež zvyšuje riziko lavínového nebezpečenstva. Problematiku vplyvu cestovného ruchu sme spracovali v teoretickej časti práce, kde sme vychádzali z publikácií a zistení Gajdošíkovej (2020). Stavebná uzáva je taktiež jednou z požiadaviek občianskeho združenia Pre dolinu, ktorí navrhujú jej zapracovanie do nového Územného plánu.

2. Odľahčenie dopravy zvýšením počtu záchytných parkovísk a spojov hromadnej dopravy

Predovšetkým počas zimných mesiacov a období sviatkov či prázdnin je vyvíjaný veľký tlak na dopravnú infraštruktúru v doline. Počet prichádzajúcich automobilov výrazne prekračuje možnosti a únosnosť doliny, v dôsledku čoho sa tvoria niekoľko kilometrové

zápchy, ktoré v extrémnych prípadoch začínajú už v 15 kilometrov vzdialenom Liptovskom Mikuláši a tiahnu sa celou dolinou až do strediska Jasná. Nielenže je to obmedzujúce pre občanov regiónu, ale taktiež to má negatívny vplyv na životné prostredie. Najzávažnejšie problémy, ktoré sú spájané s dopravou predstavuje znečisťovanie vzduchu výfukovými plynmi, znečisťovanie vôd posypovým materiálom i chemickými látkami či problémy s nadmernou hlučnosťou a prašnosťou. Z toho dôvodu navrhujeme rozšírenie záchytných parkovísk pred vstupom do doliny, obmedzenie počtu automobilov vstupujúcich do doliny a zavedenie kyvadlovej dopravy do strediska Jasná. Ďalej navrhujeme zvýšenie frekvencie príchodov a odchodov autobusov hromadnej dopravy, ktoré do doliny premávajú z Liptovského Mikuláša. Počas najnavštevovanejších mesiacov by mohla byť hromadná doprava posilnená taktiež o špeciálne linky, ktoré už fungujú aj v dnešnej dobe vo forme skibusov, ale odporúčili by sme ich rozšírenie na ostatné mesiace v roku a zvýšenie ich frekvencie.

3. Obmedzenie počtu turistov vstupujúcich do doliny hlavne v stredisku Jasná

Ako kapacita kultúrnych atraktivít, tak aj únosnosť prírodných destinácií má svoje hranice. Vzhľadom na počet návštevníkov, dopravné zápchy a mieru výstavby, sme dospeli k záveru, že ekologická únosnosť v Demänovskej doline je hraničná, ak nie už prekročená. Pre zachovanie prírodného bohatstva a primeranej kvality života jej občanov by bolo vhodné vypočítať tzv. „Tourism Carrying Capacity“ a stanoviť limit počtu návštevníkov v doline. Predovšetkým by sme toto opatrenie zaviedli v prípade lyžiarskeho strediska Jasná, ktoré je centrom turizmu v Demänovskej doline.

Stav cestovného ruchu v stredisku Jasná vo svojej publikácii *„Riziko neudržateľného cestovného ruchu v lyžiarskom stredisku Jasná“* (2020) skúmal aj Plesník, ktorý navrhol stanoviť hraničnú hodnotu počtu lyžiarov v stredisku na základe rozlohy zjazdoviek. Jeho návrh je ďalej rozšírený aj o vytvorenie mobilnej aplikácie, prostredníctvom ktorej by si potenciálni návštevníci vedeli dopredu zistiť stav obsadenosti strediska.

4. Pomoc pri regenerácii prírody a úprava koryta rieky

Problematikou významu lesov v oblasti kvality života sa zaoberal Martinický (2016), člen Slovenskej lesníckej spoločnosti. Podľa jeho slov plnia lesy viaceré funkcie potrebné pre život, a to klimatickú, edafickú a hydrickú. Inak povedané lesy predstavujú najväčšie úložisko uhlíka, ionizujú ovzdušie, obohacujú ho kyslíkom a filtrujú prašné úlety v ovzduší. Okrem toho pôsobia lesy pôdotvorne, pôdoochrane a protierózne. Zachytávajú zrážkovú

vodu, respektíve znižujú rýchlosť odtoku a zvyšujú vsakovanie vody do pôdy, čím napomáhajú predchádzaniu záplavám. Vzhľadom na to navrhujeme na miestach, kde je to ešte možné, obnoviť lesy vysádzaním pôvodných drevín, ktoré sú prirodzené v danej lokalite. V súvislosti s častými záplavami, hlavne v obdobiach výdatných dažďov a topenia snehu, ďalej navrhujeme pretvoriť a rozšíriť koryto rieky Demänovka v medziach zachovania a nepoškodenia systému podzemných vôd a systému jaskýň.

5. Zavedenie ekologických opatrení s cieľom vytvorenia udržateľných podmienok pre cestovný ruch v Demänovskej doline

Aby bol cestovný ruch v doline uskutočniteľný aj v budúcnosti a aby sa v čo najväčšej miere zachovali jedinečné prvky prírody, je potrebné zaviesť ekologické opatrenia pri všetkých aktivitách, u ktorých je to možné. Medzi ne patrí napríklad využívanie energeticky úsporných vozidiel hromadnej dopravy. Pokusy o túto formu ekologizácie v doline už prebiehajú, počas zimných mesiacov premáva do doliny elektrický skibus, ktorý bol do prevádzky zaradený v roku 2021. Keďže bol tento projekt úspešný, navrhujeme zvýšenie počtu daných autobusov a postupný prechod na výlučné využívanie nízko energeticky náročných druhov dopravy. Vhodnou alternatívou by mohol byť taktiež vodíkový autobus. Od starostu obce sme zistili, že aj táto alternatíva už bola konzultovaná a do budúcnosti je jej zavedenie reálne.

Ďalším opatrením by mohlo byť zavedenie ekologických certifikátov pre ubytovacie zariadenia. Túto myšlienku vo svojej práci navrhol aj Plesník (2020), pričom odporúča zaviesť v hoteloch povinnú inštaláciu šetričov vody. Keďže v doline prevláda problém s elektrickou energiou, jedným z ďalších krokov by mohlo byť taktiež povinné používanie úsporných žiaroviek vo všetkých turistických zariadeniach, zavedenie nastaviteľných spínačov a senzorov pohybu, individuálne nastavenie vykurovania podľa potrieb klientov, využívanie ekologických pracích a čistiacich prostriedkov a podobne.

Dôležitou témou v oblasti ekológie je odpad. Odporúčame preto zavedenie opatrení, ktoré by účastníkov cestovného ruchu, návštevníkov, ale predovšetkým poskytovateľov prinútili k zníženiu produkcie odpadu a k dôkladnej separácii. Za najúčinnnejšiu formu opatrení pre už existujúce zariadenia považujeme sankcie a pokuty či neobnovenie/pozastavenie povolenia na podnikateľské aktivity. V prípade nových zariadení navrhujeme splnenie daných opatrení stanoviť ako podmienku pre získanie povolenia.

Záver

V bakalárskej práci sme sa venovali problematike ekologických aspektov rozvoja cestovného ruchu vo vybranom regióne. Ako objekt skúmania sme si zvolili región Liptov, konkrétne Demänovskú dolinu. Hlavným cieľom práce bolo identifikovať vnímanie súčasného stavu zaťaženia prírodného prostredia Demänovskej doliny v dôsledku rozvoja cestovného ruchu a navrhnúť opatrenia, ktoré pomôžu zmierniť negatívny vplyv masového turizmu. Daný cieľ sa nám podarilo naplniť aj s pomocou čiastkových cieľov, ktoré sme si pre tieto účely vytýčili.

Aby sme identifikovali vnímanie stavu zaťaženia prírodného prostredia v Demänovskej doline, využili sme niekoľko metód. V prvom rade sme vykonali analýzu počtu prenocovaní návštevníkov a počtu ubytovacích a stravovacích zariadení v katastri obce Demänovská dolina. Zistenia sme následne porovnali s názorom obyvateľov regiónu Liptov a domácich návštevníkov na základe dotazníkového prieskumu. Ďalším krokom bolo oslovenie na spoluprácu obecný úrad, ktorý nám v zastúpení pána starostu Richarda Brosa počas rozhovoru poskytol hodnotné informácie na tému vplyvu rozvoja cestovného ruchu na obec a jej občanov.

Po identifikácii najväčších hrozieb, ktoré znehodnocujú životné prostredie v doline, sme vypracovali súhrn návrhov pre zlepšenie súčasnej situácie v spojitosti s cestovným ruchom, ako aj odporúčania pre budúce smerovanie destinácie, s pomocou ktorých by mohla byť destinácia a predovšetkým jej prírodné krásy zachované pre budúce generácie. Naše návrhy sa týkali predovšetkým obmedzenia výstavby, dopravy ako aj počtu prichádzajúcich turistov. Taktiež sme odporučili aktivity smerujúce k pomoci regenerácie prírody či zavedenie rôznych ekologických opatrení.

Pre lepšie pochopenie celej problematiky a prehľadnejšie spracovanie dostupných dát sme si stanovili tri výskumné otázky, na ktoré sme postupne v priebehu práce hľadali odpovede.

Prvú otázku „*Ktoré aspekty rozvoja cestovného ruchu najviac vplývajú na prírodné prostredie?*“ sme zodpovedali v teoretickej časti bakalárskej práce, kde sme pomocou systematizácie informácií z dostupnej literatúry zhrnuli kľúčové poznatky ohľadom spomínaného vplyvu. Na základe porovnania zistení viacerých autorov môžeme tvrdiť, že nekontrolovaný rozvoj cestovného ruchu v destinácií prírodného charakteru môže viesť z environmentálneho hľadiska predovšetkým ku zvýšeniu znečistenia prírody, preťaženiu

infraštruktúry, nadmernému využívaniu prírodných zdrojov či nárastu emisie pevných látok. Ďalej sme problematiku špecifikovali aj na horské oblasti, kde sme dané vplyvy bližšie rozobrali a určili možné následky v podobe erózie a zosuvu pôdy, zvyšovania lavínového nebezpečenstva, znečisťovania vôd a ovzdušia či kontaminácie pôdy.

Odpoveď na druhú výskumnú otázku „*Aký je názor obyvateľov Liptova a domácich návštevníkov na dopravu a mieru výstavby v Demänovskej doline v spojitosti s cestovným ruchom?*“ sme poskytli v praktickej časti práce, kde sme vyhodnotili získané údaje z dotazníkového prieskumu. V rámci prieskumu sme sa obyvateľov Liptova a domácich návštevníkov pýtali na ich názor ohľadom hromadnej aj osobnej automobilovej dopravy. Z odpovedí vyplynulo, že v prípade hromadnej autobusovej dopravy existujú isté rezervy a možnosti na zlepšenie, keďže až 40% respondentov považuje hromadnú dopravu za skôr alebo úplne nedostatočnú. Čo sa týka osobnej automobilovej dopravy až 75 respondentov zo 105 je toho názoru, že dolina nie je schopná vysporiadať sa s počtom prichádzajúcich áut, a teda že situácia v doline je v súvislosti s osobnou automobilovou dopravou neúnosná. Podobné výsledky sme získali aj pri otázkach zameraných na mieru výstavby v doline, pričom 79,1% respondentov zastáva negatívny postoj voči zastavanosti skúmaného objektu a až 95,3% opýtaných by určite nepodporili, respektíve skôr nepodporili ďalšiu výstavbu pre potreby cestovného ruchu.

Tretia výskumná otázka „*Aký vplyv má rozvoj cestovného ruchu v Demänovskej doline na obec a jej občanov?*“ taktiež smerovala na praktickú časť našej práce, kde nám potrebné informácie poskytol starosta obce Demänovská dolina. Podľa jeho slov najväčší prínos z cestovného ruchu pre obec predstavujú dane za ubytovanie a dane z nehnuteľností. Naopak za najväčšie negatíva sa považujú stúpajúce náklady spojené s likvidáciou zmesového komunálneho dopadu, dopravné zápchy a v neposlednom rade aj prebiehajúca výstavba, ktorá je spojená s nadmernou prašnosťou a hlučnosťou.

Po dôkladnom spracovaní údajov sme dospeli k záveru, že rozvoj cestovného ruchu výrazne ovplyvňuje a narúša životné prostredie v danej destinácii. Aj keď regiónu prináša rôzne pozitíva vo forme finančného prínosu a reklamy, jeho negatívne vplyvy na prírodu sú zjavné a v mnohých prípadoch nezvratné.

Zoznam použitej literatúry

1. ADEMOVIĆ, Naida. *Sustainable Development and Concrete Bridges* [online]. Sarajevo, 2018. 12 s. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/329218259_SUSTAINABLE_DEVELOPMENT_AND_CONCRETE_BRIDGES
2. Arriva-Liorbus: *Prímestské autobusové linky – Liptovský Mikuláš* [online]. © 2009 – 2019. [cit. 20.2.2023]. Dostupné na: https://arriva.sk/files/lb/cp/primesto/liptovsky-mikulas/505419_14_3.pdf
3. CURCIC, Nina et al. Can winter tourism be truly sustainable in natural protected areas? In *Journal of the Geographical Institute Jovan Cvijic SASA* [online]. Beograd: National Library of Serbia, 2019, roč. 69, č. 3, s. 241-252. ISSN 1821-2808. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/337948743_Can_winter_tourism_be_truly_sustainable_in_natural_protected_areas
4. DOWLING, Ross – NEWSOME, David. *Geotourism* [online]. New York: Butterworth-Heinemann, 2005. s.290. ISBN 978-0-7506-6215-4. Dostupné na: https://books.google.sk/books?hl=sk&lr=&id=n2cABAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=geotourism&ots=q2HKGAX-bk&sig=d3d2sOu54GNwWJ5OF59IW2Ye6DE&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
5. DUGLIO, Stefano et al. Tourism Development in Inner Mountain Areas—The Local Stakeholders' Point of View through a Mixed Method Approach. In *Sustainability* [online]. Basel: MDPI, 2019, roč. 11, č. 21. ISSN 2071-1050. Dostupné na: <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/21/5997>
6. GAJDOŠ, Ľubomír. *Cestovný ruch a jeho vplyv na životné prostredie v Slovenskej republike k roku 2011* [online]. Banská Bystrica: Slovenská agentúra životného prostredia, 2013, s. 63. Dostupné na: <https://www.enviroportal.sk/uploads/report/sprava-cr-2013-fin,al.pdf>
7. GAJDOŠÍKOVÁ, Zuzana. *Udržateľný rozvoj cestovného ruchu v horských strediskách*. Banská Bystrica: Belianum, 2020. 180 s. ISBN 978-80-557-1709-8.
8. GÁLIS, Martin et al. *Národné parky pre 21. storočie: Ekonomický potenciál národných parkov a možnosti ich alternatívneho financovania* [online]. Bratislava: Ministerstvo

- životného prostredia SR – Inštitút environmentálnej politiky, 2022, s. 67. Dostupné na: https://www.minzp.sk/files/iep/narodne_parky_pre_21_stor.pdf
9. GEORES, Martha. Human–Environment Relationship: Carrying Capacity. In: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* [online]. Maryland: University of Maryland, 2001. s. 7038-7039. ISBN 978-00-804-3076-8. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B0080430767041449>
10. GLUP, Morgan. Tourism’s Impacts on Local Populations. In *Nebraska Anthropologist* [online]. Lincoln: University of Nebraska-Lincoln’s AnthroGroup, 2021, roč. 29, s. 51-66. ISSN 2379-2302. Dostupné na: <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1194&context=nebanthro>
11. HARTVIGSEN, Gregg. Carrying Capacity. In: *Life Sciences* [online]. New York: State University of New York, 2017. ISBN 9780128096338. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780128096338023931>
12. HINCH, Tom - BUTLER, Richard. Indigenous Tourism. In *Tourism Analysis* [online]. New York: Cognizant Communication Corporation, 2009, roč. 14, č. 1, s. 15-27. ISSN 1943-3999. Dostupné na: <https://www.ingentaconnect.com/content/cog/ta/2009/00000014/00000001/art00003>
13. Informačný portál rezortu Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky: *Erózia pôdy vplyvom cestovného ruchu* [online]. © 2005 – 2023. [cit. 25.10.2022]. Dostupné na: <https://www.enviroportal.sk/indicator/detail?id=665>
14. Investopedia: *Komodifikácia* [online]. © 2023. [cit. 15.03.2023]. Dostupné na: <https://investopedia.sk/2021/04/14/komodifikacia-commodification/>
15. Jasná: *O stredisku* [online]. © 2005 – 2023. [cit. 20.1.2023]. Dostupné na: <https://www.jasna.sk/stredisko/info-o-stredisku/o-stredisku>
16. Kopaonik: *Kopaonik Mountain Ski Resort* [online]. © 2013-2018. [cit. 15.03.2023]. Dostupné na: <https://www.kopaonik.rs/kopaonik-mountain-resort/>
17. LEE, Jung Wan – SYAH, Ahmad Mujafar. Economic and Environmental Impacts of Mass Tourism on Regional Tourism Destinations in Indonesia. In *Journal of Asian Finance, Economics and Business* [online]. Južná Kórea: Korea Distribution Science

- Association, 2018, roč. 5, č. 3, s. 31-41. ISSN 2288-4645. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3250133
18. LÓPEZ, Eduardo Parra – GARCÍA, Francisco Javier Calero. Agrotourism, sustainable tourism and Ultraperipheral areas: The Case of Canary Islands. In *PASOS Journal of Tourism and Cultural Heritage* [online]. Španielsko: Universidad de La Laguna, 2006, roč. 4, č. 1, s. 85-97. ISSN 1695-7121. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/26479294_Agrotourism_sustainable_tourism_and_Ultraperipheral_areas_The_Case_of_Canary_Islands
 19. MARTINICKÝ, Stanislav. Lesy pre ľudí. In *VTS news* [online]. Bratislava: Zväz slovenských vedeckotechnických spoločností, 2016, roč. 4, č. 2, s. 11-14. ISSN 1339-570X. Dostupné na: https://www.zsvts.sk/wp-content/uploads/2016/04/VTS-news_2_2016.pdf
 20. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky. *Aktualizovaná národná stratégia ochrany biodiverzity do roku 2020* [online]. Bratislava, 2013. Dostupné na: https://www.minzp.sk/files/sekcia-ochranyprirodyakrajiny/dohovory/biodiverzita/narodna_strateg_ochr_biodiverz_2020.pdf
 21. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky. *Národná stratégia ochrany biodiverzity na Slovensku* [online]. Bratislava, 1998. ISBN 80-88833-10-8. Dostupné na: <https://www.cbd.int/doc/world/sk/sk-nbsap-01-p1-en.pdf>
 22. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky. *Zelenšie Slovensko: Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030* [online]. Bratislava, 2019. 60s. Dostupné na: <https://www.enviroportal.sk/uploads/files/Dokumenty/2022/envirostrategia2030def.pdf>
 23. MOLDAN, Bedřich. *(Ne)udržitelný rozvoj: Ekologie hrozba i naděje*. Praha: Karolinum, 2003. 142 s. ISBN 80-246-0769-7.
 24. MORSE, Stephen. *Sustainability: A Biological Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 274 s. ISBN 978-0-521-54300-2.

25. NAUMOV, Nikola – GREEN, David. Mass tourism. In: *Encyclopedia of Tourism* [online]. Cham: Springer, 2016. s. 594-595. ISBN 978-3-319-01384-8. Dostupné na: https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-3-319-01384-8_378
26. Oficiálne webové sídlo obce Demänovská dolina: *Demänovská dolina, najznámejšia a najkrajšia dolina Nízkych Tatier: Centrum cestovného ruchu* [online]. © 2023. [cit. 23.1.2023]. Dostupné na: https://www.demanovskadolina.info/zakladne-udaje.html#m_257583
27. Oficiálne webové sídlo obce Demänovská dolina: *Reštaurácie* [online]. © 2023. [cit. 15.03.2023]. Dostupné na: <https://www.demanovskadolina.info/restauracie.html>
28. Otvorená filozofická encyklopédia: *Antagonizmus* [online]. © 1999. [cit. 15.03.2023]. Dostupné na: https://dai.fmph.uniba.sk/~filit/fva/antagonizmus_sociologia.html
29. PÁSKOVÁ Martina – ZELENKA Josef. *Spoločensky zodpovedný cestovní ruch*. Praha: Idea servis, 2018. 192 s. ISBN 978-80-85970-91-3.
30. PÁSKOVÁ, Martina. Environmentalistika cestovného ruchu: Tourism environmentalism. In *Czech journal of tourism* [odborný vedecký časopis]. Brno: Masarykova univerzita - Ekonomicko-správná fakulta, 2012, roč. 1, č. 2, s. 77-113. ISSN 1805-3580.
31. PLESNÍK, Pavol. Riziko neudržateľného cestovného ruchu v lyžiarskom stredisku Jasná. In *Studia Turistica*. Jihlava: College of Polytechnics Jihlava, 2020, roč. 11, č. 2, s. 20-28. ISSN 1804-252X.
32. PLESNÍK, Pavol. Vplyv cestovného ruchu na biosféru. In *Acta Geographica Universitatis Comenianae* [online]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave - Prírodovedecká fakulta - Geografická sekcia, 2010, roč. 54, č. 1, s. 75-80. ISSN 1338-6034. Dostupné na: http://actageographica.sk/stiahnutie/54_1_05_Plesnik.pdf
33. Pre dolinu: *Návrh riešenia dopravnej situácie* [online]. © 2020. [cit. 14.03.2023]. Dostupné na: <https://predolinu.sk/doprava/>
34. Pre dolinu: *Výzva na zastavenie výstavby* [online]. © 2020. [cit. 15.03.2023]. Dostupné na: <https://predolinu.sk/vystavba/>

35. RAKYTOVÁ, Iveta – TOMČÍKOVÁ, Ivana – KRTIČKA, Luděk. Zmena štruktúry krajiny v priestore zaťaženom cestovným ruchom na príklade rekreačného strediska demänovská dolina – jasná. In *Acta Geographica Universitatis Comenianae* [online]. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave - Prírodovedecká fakulta - Geografická sekcia, 2015, roč. 59, č. 1, s. 83-96. ISSN 1338-6034. Dostupné na: http://actageographica.sk/stiahnutie/59_1_7_Rakytova_kol.pdf
36. SABOLOVÁ, Emília. Vybrané vplyvy cestovného ruchu na región a teoretické východiská percepcie cestovného ruchu. In *Folia Geographica* 21. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2013, roč. 21, č. 55, s. 119-128. ISSN 1336-6157.
37. SYROVÁTKA, Miroslav. Možnosti a omezení ekologické stopy jako ukazatele udržitelnosti. In: *Udržitelný rozvoj: nové trendy a výzvy* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 140-173. Dostupné na: https://development.upol.cz/uploads/dokumenty/Syrovatka_ekologicka_stopa.pdf
38. ŠPILKA, Jozef. *Štatistická ročenka regiónov Slovenska*. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2021. s. 418. ISBN 978-80-8212-897-2.
39. Štatistický úrad Slovenskej republiky: *Návštevnosť, tržby a kapacity UZ - obce* [online]. © 2023. [cit. 14.03.2023]. Dostupné na: https://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/vbd_sk_win2/cr3809qr/v_cr3809qr_00_00_00_sk
40. TEMPLE, Victor et al. *Promoting Responsible Sustainable Development Through Science & Technology, the PNG Way* [online]. Papua Nová Guinea: University of Papua New Guinea, 2015. ISBN 978-9980-84-966-3. Dostupné na: <https://www.pacjmedsci.com/RST%20Proceedings%20Vol%202.pdf>
41. The International Ecotourism Society: *What is Ecotourism?* [online]. ©2019. [cit. 23.10.2022]. Dostupné na: <https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/>
42. UNWTO: *Mountain Tourism* [online]. ©2022. [cit. 10.10.2022]. Dostupné na: <https://www.unwto.org/mountain-tourism>
43. UNWTO: *Sustainable development* [online]. ©2022. [cit. 20.10.2022]. Dostupné na: <https://www.unwto.org/sustainable-development>

44. VERMA, Sanjeev et al. Past, present, and future of virtual tourism -a literature review. In *International Journal of Information Management Data Insights* [online]. Bombaj: Elsevier, 2022, roč. 2, č. 2. ISSN 2667-0968. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2667096822000283>
45. Visit Liptov: *Demänovská dolina* [online]. © 2016 – 2023. [cit. 25.1.2023]. Dostupné na: <https://www.visitliptov.sk/zaujímavosti/demanovska-dolina/>
46. Zákon č.17/1992 Zb. o životnom prostredí.
47. ZÁVODNÁ, Lucie. *Udržitelný cestovní ruch: Principy, certifikace a měření*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 123 s. ISBN 978-80-244-4576-2.

Prílohy